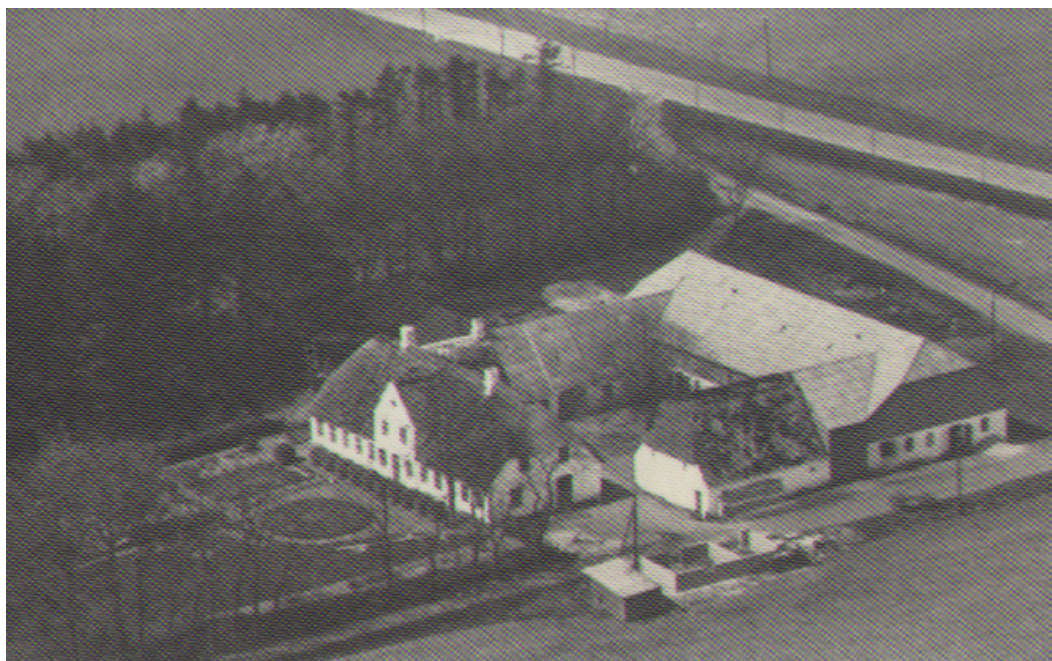


Brudstykker af

BEDSTED

SOGNS HISTORIE



Samlet, bearbejdet og udgivet af

Henning Haugaard

NR. 21 • NOVEMBER 1995

Indhold

- Rim fra Mårbæk omkring 1910	735
- Sagn om vætter i Mårbæk	735
- Mårbæks historie	736
- Brodersens gård (A) i Mårbæk	742
- Jørgensens gård (B) i Mårbæk	750
- Møllers gård (C) i Mårbæk	758
- Kanalgravning i Øster Terp i 1950-erne	766
- Bækgård (D) i Mårbæk	767
- Da Martin Madsen så en høg i sin hønsegård	776
- Mårbæk Bjerg, (af Nic. C. Nielsen)	777
- Bedsted sogn 1929	783

Forsidebilledet

viser et luftfoto af gården, Hellevadvej 8 i Mårbæk, tilhørende Christian Brodersen. Senere blev gården overtaget af sønnen, Egon Brodersen. I 1990 ønskede han ikke længere at drive gården videre, hvorefter den blev nedlagt som et selvstændigt landbrug. Billedet er taget af fotograf, Sylvest Jensen, Hillerød i midten af 1950-erne og er lånt af Mary Brodersen, Øster Højst.

Meddelelser

Dette hefte er med sine 50 sider især koncentreret om Mårbæks historie, der først og fremmest er knyttet til de 4 gamle og oprindelige gårde. De øvrige 5 ejendomme i Mårbæk er af nyere dato. De blev alle opført i årene omkring 1800.

Den opmærksomme læser vil også straks bemærke, at dette nummer er ny i dets skriftlige udformning. - Det er EDB alderen, der nu også er kommet inden for mine døre, men jeg har forsøgt ikke at ændre det væsentligt fra de 20 foregående numre.

Det næste hefte, nr. 22, udkommer i efteråret 1996, og vil indeholde artikler, om nogle af de mange butikker og forretninger, der tidligere fandtes i sognet.

Med venlig hilsen
Henning Haugaard

Rim fra Mårbæk omkring 1910

**Jørgen, han snakke,
Theodor, han bakke,
Paul, han farer,
Athur, han sparer,
Langpip, han bejs,
Lorenz slæ græjs,
Peter Hansen, han snyr,
Christian Brodersen skyr.
Marie, hun slås
og Peter Høeck, han fråds.**

Kilde:

- Frederik Hansen. Bedsted og tidligere gårdmand i Mårbæk: Oplysninger fra samtale af 21. nov. 1987. Rimet består af 10 personer. De nævnes i rækkefølge, som de boede i Mårbæk, mod uret. Den ene af dem blev kaldt Langpip. boede dog ikke i Mårbæk, men i Gravlund.

Noter til rimet:

- **Jørgen** = Jørgen Jørgensen (1853-1924). Gårdmand i Mårbæk, Andreasmindevej 2. Han var gift med Cornelia Petra Petersen.
- **Theodor** = Theodor Paulsen (1862-). Parcellist i Mårbæk. Andreasmindevej 1. Han var gift med Anne Marie Schmidt (1864-).
- **Paul** = Paul Jensen Paulsen (1868-1936). Parcellist i Mårbæk, Andreasmindevej 4. Han var gift 1. gang med Birgitte Marie Sindet (1869-1908).
- **Arthur** = Arthur Abrahamsen (1874-1924). Parcellist og stationsbestyrer i Mårbæk. Andreasmindevej 3. Han var gift med Johanne Birgitte Due (1882-1928).
- **Langpip** = Johannes Langpap (c1870-). Parcellist i Gravlund, Hellevadvej 6. Han var gift med Marie Petrea Andresen (1871-1906).
- **Lorenz** = Lorenz Peter Knudsen (1860-1935). Parcellist i Mårbæk, Hellevadvej 9. Han var gift med Peterline Nielsen (1852-1932).
- **Peter Hansen** = Peter Hansen (1861-1917). Parcellist og postbestyrer i Mårbæk, Hellevadvej 11. Han var gift 2. gang med Anne Kjestine Jensen (1881-1968).
- **Christian Brodersen** = Christian Brodersen (1857-1947). Gårdmand i Mårbæk. Hellevadvej 8. Han var gift 2. gang med Nicoline Jensine Lydiksen (1856-1939).
- **Marie** = Marie Callesen (-1916). Hun var gift med gårdmand Peter Jessen Petersen (1840-1916) i Mårbæk, Hellevadvej 10.
- **Peter Høeck** = Peter Høeck (1867-1948). Gårdmand i Mårbæk, Hellevadvej 12. Han var her 1. gang gift med Anna Margrethe Wollesen (1863-1910).

Sagn om vætter i Mårbæk

På en gård i Mårbæk var der mange vætter. De havde deres bolig nede under en kalvesti, og en gang kom der en lille kone og beklagede sig til konen på gården over at vandet fra kalvene løb ned på deres bord. Manden på gården var da så god af sig, at han flyttede kalvene hen i en anden sti.

Kilde:

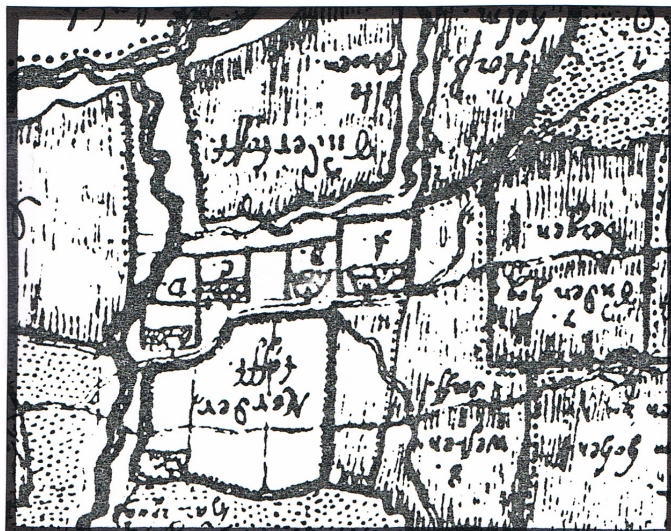
- Svend Grundtvig: "Samling af nordslesvigske folkesagn". Sagn om bjergmænd, nisser og undervætter. Artikel i Sønderjysk Månedsskrift 1936, side 155.
- Oplysning: Se også side 28 ang. et sagn om en vættesmed i Mårbæk Bjerg.

Mårbæks historie

Langs med den gamle landevej fra Aabenraa, forbi Sivkro og videre vestpå mod Løgumkloster, ligger Mårbæk. I dag består landsbyen af 9 ejendomme, men hvor gammel den oprindelige bebyggelse på 2, måske 3 gårde er, vides ikke. Mårbæk nævnes første gang i de skriftlige kilder i 1505, og da skrevet "Mordbeck", og noget tyder på, at de første bønder har slået sig ned her ved landevejen engang i 1400tallet. (Om betydningen af ordet Mårbæk, se side 36). Sandsynligvis var der tale om en udflytning fra Øster Terp.

I 1535 benævnes de to hertugelige gårde i Mårbæk som helgårde og ejerne af disse var Ebbe Jensen og Peter Lassen. Først i 1607 foreligger de første oplysninger om en kongelig gård, som dog sandsynligvis kan følges tilbage til 1546.

I 30 års krigens tid, i 1629 blev Mårbæk udplyndret ligesom mange andre steder i landsdelen. Skaderne blev gjort op, og af disse fremgår det, at Povel Jessen led tab af 1 hest samt klæder og husgeråd til en værdi af 12 rigsdaler. Tykke Jebsen mistede 1 hest og Hans Ebsen blev frastjålet klæder og husgeråd for 5 rigsdaler.



Udsnit af Johannes Meyers kort over landsbyen Mårbæk fra 1641. Man ser på kortudsnittet de fire gårde med betegnelserne: A - B - C - D. De tre første gårde var hertugelige, mens gård D var en kongelig gård. For overblikkets skyld vil de fire gårde på de efterfølgende sider blive kaldt: Brodersens gård (A), Jørgensens gård (B), Møllers gård (C) og Bækgård (D). På kortet ses desuden endnu en bygning, et inderstehus i Nørretoftens nordøstligste hjørne.

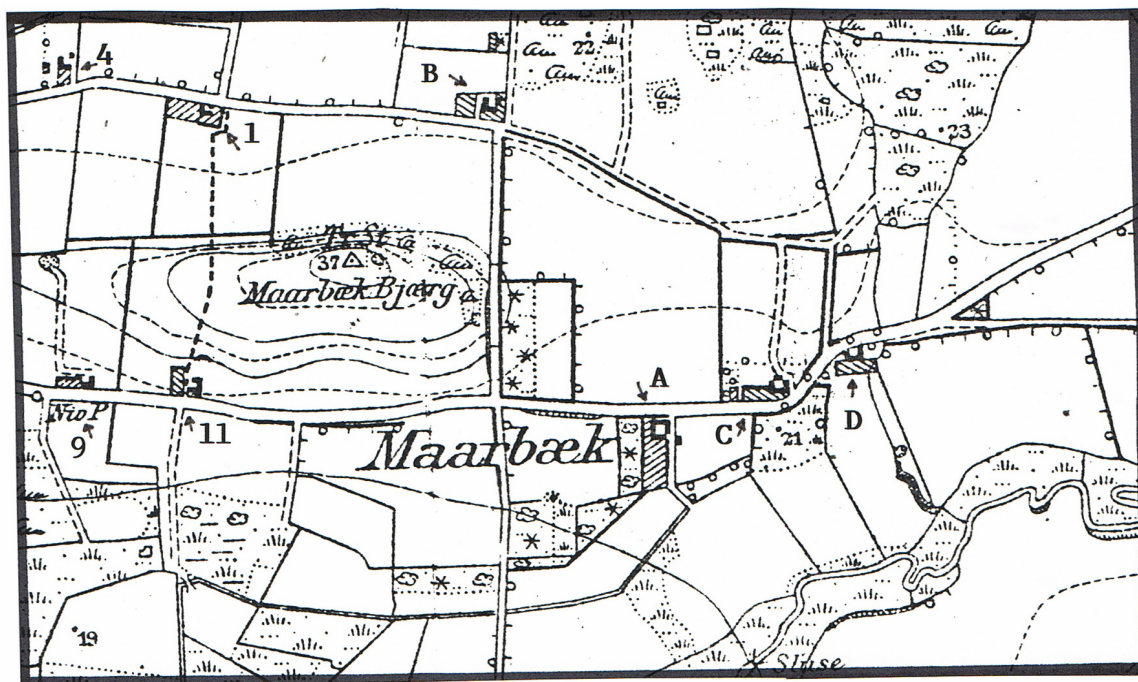
I 1641 bestod Mårbæk af 4 gårde, idet Povel Jessens og Tykke Jebsens gård nu var blevet delt i to. Alle gårde lå side om side langs vejens søndre side, som det også fremgår af Johs. Meyers kort. Fra vest benævnes de A, B, C og D. Desuden fremgår det også af kortet, at der i Nørretoftens nordøstlige hjørne lå et inderstehus, hvis besidder muligvis ernærede sig som landsbyhyrde.

Af de 4 gårde var den vestligste (A) en helgård på 2 1/2 otting, og som i det følgende vil blive kaldt Brodersens gård. De to næste, gård B og gård C, der blev delt i to halvgårde, vil blive kaldt Jørgensens gård og Møllers gård. Hver af disse halvgårde var på 1,25 otting, mens gård D, den østligste, var på 1 otting, og som her i hæftet vil blive kaldt Bækgård. Sidstnævnte var en kongelig gård, mens de tre første var hertugelige gårde.

I 1754 rar vi af præsten i Bedsted, Carl Viborg, at vide, at Mårbæk består af 4 boelsmænd, to små og to store samt en inderste. De fire gårde ligger alle i en rad ved vejens sydside. Om jorden fortæller præsten videre: "Mårbækkernes land er af sandet og skarp grund og giver derfor alene af sig, rug og boghvede. Eng har de kun ganske lidt af, og derfor må de hvert år leje eng og høste hø andets steds".

Folketælling for Mårbæk 1769:							
Bygning	Ejer	Han	Frue	Sønner	Døtre	Tjenestefolk	Ialt
Inderstested	Jes Jessen	43	47	12 - 9	18 - 15		6
Kongl. gård (D)	Bodil Christens		50	26 - 22	17		4
Hertug. gård (C)	Peter Jespersen	60	66	25	22		4
Hertug. gård (B)	Jacob Paulsen	50	43	19 - 6	11 - 9	22 - 20	8
Aftægten til gård B			70				1
Hertug. gård (A)	Peter M. Wind	28	22		½	24 - 22 - 14	6
Aftægten til gård A			66				1
Samlet indbyggertal							30

I inderstehuset i Nørretoften boede Jes Jessen (c1698-1745). Han fik 22. okt. 1736 huset overdraget og var her gift med Ellen Jacobsdatter fra gård C. Efter dem overtog sønnen med samme navn som faderen stedet. Han blev gift 15. okt. 1750 med Sidsel Jørgensdatter fra Jarup og benævnes at være både inderste og skrædder.

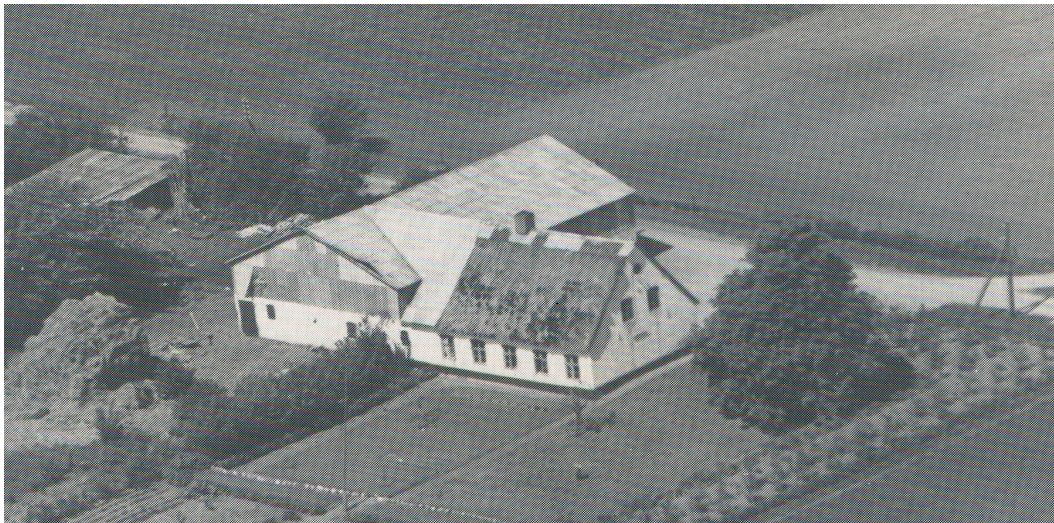


Nyere kortudsnit over Mårbæk ejerlav. Fra gammel tid udgjorde landsbyen 6 otting, og da Mårbæks areal omtrent er på 360 ha, svarede i otting til omkring 60 ha. Til højre på kortet ses ved bogstaverne A, C og D, de tre 'gamle' gårde i Mårbæk, mens gård B er blevet flyttet til Andreasmindevej 2. Til venstre, ved tallene 9 og 11, ses de to parcellistgårde på Hellevadvej, der blev opført lidt før år 1800. Øverst ved tallene 4 og i ses de gårde på Andreasmindevej, der blev opført omkring år 1800 eller kort tid efter. Gården, Andreasmindevej 3, er dog ikke med på kortet. Af kortet fremgår det også, at Mårbæks højeste punkt er 37 meter. Det blev tidligere benyttet som trigonometrisk punkt af Geodætisk Institut. Bjerget består i høj grad af smeltevandsaflejringer fra den forrige istid.

I 1700-tallet blev vejforholdene i Mårbæk stærkt forbedrede, idet der omkring 1785 blev opført en stenbro over Bolbro Bæk (se billedet af denne side 126). Det var ingen luksus med en bro, for hidtil havde der kun været et vadested, der skulle passeres tæt ved gård D. At passere bækken ved vadestedet kunne tidligere godt medføre store problemer på bestemte tider af året for de vejfarende. Viborg skrev således følgende om problemet i 1754: "Ofte samler der sig i Mårbæk ved den alfare vej fra Aabenraa, så rigelig en mængde vand ved vadestedet, at de rejsende ofte bliver forhindret i deres videre færd, så der med al billighed burde sættes en bro for de rejsendes sikkerhed".

I 1797-98 blev Mårbæk udskiftet. Indtil da var landsbyens 6 ottinger blevet dyrket i fællesskab. Dyrkningsformen var et såkaldt græsmarksbrug, hvor hver vang dyrkedes med korn tre år i træk. Derefter henlå samme vang brak i fem år som græsmark. Mårbæks agerjord var inddelt i 8 vange, hvis navne var: Hedeblokager, Østerløkager, Vester-nordbjergager, Nord-det-høje-bjergager, Sønderbjergager, Midt-bjergager, Synden-det-høje-bjergager og Vestertoftager.

Året forinden var hele landsbyen først blevet opmålt. Derefter blev jorden fordelt, og alle vilkårene blev beskrevet i en "Bonitetsopmåling og Fordelingsinstrument for Mårbæk", et danskskrevet protokollat på en halv snes sider. Bagerst satte landsbygårdmændene deres underskrifter: "Den udspecificerede bonitet er os ikke alene tydelig forelæst, men også stykvis gjort bekendt, og da vi ikke derved ved noget at forbedre eller forandre, så tilstår vi, at vores agermark derefter bliver fordelt.



Gården, Andreasmindevej i Mårbæk, opført omkring år 1800 som en parcellistgård (Bind 1, blad 10) ud fra "Jens Petersens aflagte parcel" (dvs. ud fra Jørgensens gård). Af gårdens tidligere beboere kan nævnes: Hans Nielsen Post, Hans Bruhn, Andreas Bruhn, Martin Clemmensen, Theodor Paulsen, Christian Møller og Peter Hansen. I dag er stedet nedlagt som et selvstændigt landbrug og det bebos af Johannes P. Skriver. Billedet er fra 1948 og er lånt af den forrige ejer, Peter Hansen, der i dag sammen med hustruen, Adelheit, bor i Bedsted på Sivkrovej.

Mårbæk den 16. nov. 1797. Nicolaj Christensen (gård D), Peter Petersen (gård C), Jens Petersen (gård B), Johan Hinrichsen (gård A) samt inderste, Christian Olufsen".

Omkring 1770 var en markskelsdragning mellem Terp og Mårbæk indledningsvis kommet i stand, i forbindelse med udskiftningen af Øster Terps jorde. - Ingen af gårdene i Mårbæk blev dog udflyttet ved udskiftningen, men kort tid efter afviklede Jens Petersen (B) sin gård. Han beholdt kun

omtrent halvdelen af jorden selv, mens resten blev udstykket i fire parceller beregnet til mindre gårdbrug. Også fra gård A blev der i samme forbindelse frastykket noget jord til oprettelse af et parcelliststed. De nye landbrug fremgår af følgende skema:

<u>Fra Brodersens gård (A) udstykkedes:</u>		
	jord til Christen Wollesen	(bl. 9), = Andreasmindevej 3
<u>Fra Jørgensens gård (B) udstykkedes:</u>		
11/80 plov	jord til Hans Nielsen Post	(bl. 10), = Andreasmindevej 1
9/40 plov	jord til Michael Tjellesen	(bl. 11), = Hellevadvej 11
11/80 plov	jord til Andreas Andersen	(bl. 15), = Andreasmindevej 4
?	plov jord til Laust Jepsen	(bl. 7), = Hellevadvej 9

De to gårde, Hellevadvej 9 og Hellevadvej 11 blev først opført. Det skete i 1798 eller i årene deromkring, mens de tre parcellistgårde på Andreasmindevej, nr 1, 3 og 4 opførtes derefter. På gården, Hellevadvej 11 blev der foruden landbrug også drevet gæstgiveri samt indrettet et postkontor, der begge fungerede gennem det meste af 1800-tallet. I årene mellem 1867 og ca.1890 havde gården endda selvstændig postekspedition med eget poststempel (MOORBECK).

I 1837 nævnes ifølge Schrøders Topografi, at Mårbæk da bestod af 9 ejendomme. Det lille og oprindelige inderstested i Nørretoften var i mellemtiden, og vist nok i forbindelse med udskiftningen, blevet opgivet og jævnet med jorden. De 9 ejendommers størrelse var som følger:

- 1 trekvartgård. (gård A)
- 2 halvgårde. (gård C og gård D)
- 6 parcellistgårde. (gård B + de 5 nye gårdbrug)

<u>Folketællingen i Mårbæk 1845:</u>		
1. Parcellist	Hans Bruhn	7 personer
2. Parcellist	Peter Nic. Bronton	3
3. Parcellist	Iver A. Bertelsen	4
4. Parcellist	Claus Callesen Hansen	6
5. Parcellist	Jens Peter Gram	4
6. Gårdmand (A)	Christen Hansen	7
7. ParcellistB)	Hans Nissen Lund	4
	Hans Hansen Friis	6
	Inger Nielsen, syerske	2
8. Gårdmand (C)	Hans Jepsen	8
9. Gårdmand (D)	Nic. Christensen Toft	7
Mårbæks indbyggertal:		58 personer

Sandudgravning fra Mårbækbjerg har alle dage fundet sted, og foregik da kun i det små. Folk havde tidligere en helt naturlig respekt for bjergets underboere eller vætter, som det gjaldt om at stå sig godt med. Hvis nogen indimellem alligevel skulle blive lidt for hårdhændede med grusgravningen kunne det gå skidt for dem, der gjorde det. Engang, det var den 16. okt. 1857, skulle gårdmand, Christen Hansens tjenestedreng, Jes Peter Aakjær hente sand. Han blev senere fundet

død, efter at en del jord var skredet ned over hans overkrop. Drengen var godt 14 år gammel. Han blev begravet på Ravsted kirkegård, da hans forældre boede i Qvorp (Korup).



Gården, Hellevadvej 11 Mårbæk. Gården (Bind 1, blad 11) blev opført 1798 eller kort tid efter. Den blev da kaldt "sydparcel nr. 2 og oprettet ud fra Jens Petersens aflagte parcel", (dvs. ud fra Jørgensens gård). Det nævnes i 1803, at både Jens Jørgensen og svigersønnen, Michael Tjellesen ejer stedet. Blandt gårdens tidligere ejere kan nævnes: Michael Tjellesen, Jens Tjellesen, Jens Peter Gram, Peter Petersen Gram, Peter Hansen, Paul Jensen Paulsen og Christian Andersen. I midten af 1800-tallet havde gården både en krostue og et postkontor. I dag bebos stedet af Holger Andersen. Billedet er taget 6. maj 1955 og flaget vejrer i anledning af Line og Jens Ove Pedersens bryllup. Det er også af dem billedet er lånt.

I begyndelsen af 1970-erne startedes en storstilet grusgravdrift i Mårbæk Bjerg. Det blev hurtigt til et større hul, inden det af fredningsmyndighederne i 1976 blev lukket, hvorefter bjerget blev totalfredet.

En anden lille tildragelse fra Mårbæk kendes fra 1807. Hen imod aften, den 21. maj 1807 kom en fremmed mandsperson syg til Johan Hinrichsens gård (A), hvor han straks fik seng og pleje. På spørgsmålet om hans herkomst og næringsvej var manden ude af stand til at give svar. - Den følgende dag døde han, formentlig omkring 40 år gammel. Han blev derefter i al stilhed begravet på Bedsted kirkegård den 24. maj.

I 1864 brændte de to vestligste gårde i Mårbæk (gårdene A og B). Årsagen til branden skal efter sigende have været en spritter, der stak ild til gårdene på vej fra Kloster-mærken. Brodersens gård blev genopbygget, mens Frederik Peter Jørgensen, der nu ejede Jørgensens gård, valgte at udflytte sin gård og opføre den tættere på dens jorde. Her ligger gården endnu den dag i dag på adressen: Andreasmindevej 2.

I 1901 kom amtsbanen til at gå gennem Mårbæk. En station blev indrettet ved gården, Andreasmindevej 3, under navnet: Gravlund Station. Med gårdens daværende ejer, Arthur Eskild Abrahamsen blev der fra banens side indgået en aftale. Han skulle stille et værelse med retirade og pissoir til rådighed for de rejsende, samt et rum med decimalvægt til gods, og desuden skulle

Abrahamsen sælge billetter, ekspedere gods og passe belysningen på perronen. For alt dette oppebar han en årsløn på ca. 94 mark, hvilket han kort tid efter var meget utilfreds med.

Efter genforeningen blev stationens navn ændret til: Sønder Gravlund Station. Denne virkede nu kun som trinbræt, og i 1926 blev amtsbanen helt nedlagt (Se mere om Amtsbanens historie side 201-02). Ifølge Oldekops Topografi fra 1906 havde Mårbæk 48 indbyggere, der stadig var fordelt på 9 ejendomme:

- 1 helgård (gård A)
- 2 halvgårde (gård C og gård D)
- i sjettedelsgård (gård B)
- 4 ottendedelsgårde (gårdene med art. nr. 9, 10, 11 og 15)
- i kådnersted (gård, bl. 7)

<u>Art.</u>	<u>Besidder i 1876</u>	<u>Areal</u>	<u>Besidder i 1990</u>	<u>Adresse</u>
bl. 3 (A)	Nis Hansen	86,0434 ha	Egon Brodersen	Hellevadvej 8
bl. 13 (B)	Fr. P. Jørgensen	40,1538 ha	Andreas Hansen	Andreasmindevej 2
bl. 6 (C)	Andreas j. Nissen	84,8129 ha	Thorvald Møller	Hellevadvej 10
bl. 4 (D)	Peter Chr. Høeck	77,5587 ha	H./K. Brodersen	Hellevadvej 12
bl. 7	Claus Cal. Hansen	7,3989 ha	Jørgen Berthelin	Hellevadvej 9
bl. 9	Anthoni Abrahamsen	22,9002 ha	Bent Karstens	Andreasmindevej 3
bl. 10	Martin Clemmensen	23,0229 ha	Johannes Skriver	Andreasmindevej 1
bl. 11	Peter P. Gramm	25,7154 ha	Holger Andersen	Hellevadvej 11
bl. 15	Nis Peter Nissen	21,0617 ha	Leif Hansen	Andreasmindevej 4

Om jorden står der videre at læse i topografien, at den var sandet, mens en del af heden endnu ikke var opdyrket. Nogle af kvinderne ernærer sig ved at kniple.

Kilde:

- Carl Viborg: "En Geographisk og Historisk Beskrivelse over Bedsted og tilliggende sognebyer". Bedsted Præstearkiv 65, II 1, 1754. Landsarkivet i Aabenraa.
- F. Falkenstjerne og A. Hude: "Sønderjyske skatte- og jordebøger fra Reformationstiden". 1895. (Heri oplysninger om gårdmændene i Mårbæk, side 128. 139-40 og 389).
- Peter Kr. Iversen: "Tre gottorpske jordebøger 1607-09". Bind 1-2. Skrift nr. 73, udgivet af Historisk Samfund for Sønderjylland. Aabenraa 1995.
- Johannes von Schröder: "Hertugdømmet Slesvigs Topographi". 1837. Oversat fra tysk af Chr. Wollesen i 1854. (Heri oplysninger om Mårbæk side 325). Se også side 22-23.
- Folketællinger: 1769 og 1845. Landsarkivet i Aabenraa.
- Henning Oldekop: "Topographie des Herzogthums Schleswig". Bind 1-2. Kiel 1906. (Heri oplysninger om Mårbæk! Gravlund, side 155).

Brodersens gård (A) i Mårbæk

Ebbi Jensen er den første, der kendes som besidder af Brodersens gård i Mårbæk, og derudover er han også den person, der i det hele taget kan placeres længst tilbage i tiden til en gård i sognet.

Ebbi Jensen nævnes første gang i 1505, men senere også i 1512, 1535 og i 1546 som gårdmand og sandemand på den største gård i Mårbæk. I 1535 betaler han 3 mark i ”rette pligt og hyre”.

Ebbi Jensen blev sandsynligvis født i slutningen af 1400-tallet. I 1512 nævnes Jeb Ebbesen og Povl Ebbesen, der uden tvivl er sønner af Ebbi Jensen, og begge nævnes som gårdmænd i Mårbæk. Måske drev de faderens gård i fællesskab. I 1539 nævnes nu også en Truels Ebsen, der som gårdmand i Mårbæk skulle betale 3 mark i overskat. Truels Ebsen er nok de to brødres lillebror, men hvem, der af disse 3 brødre fører slægten videre til den næste kendte ejer på gården, hvis navn er Hans Ebsen, nævnt 1609, vides ikke. Gården ejede han sammen med Michell Petersen. Gården var en 2 ½ otting stor selvejergård, der i skyld skulle udrede 1 daler og 15 skilling. I ottingspenge betaltes 3 thaler, 4 skilling og 1½ penninge, 2 svin eller 2 daler, 1 ørte rug, 2 foder tørv, 12 skilling i foderpenge, samt 4 skilling i hedepenge. Årligt avledes der 12 ørter rug, 3 ørter og 4 skæpper byg samt 1 ørte og 4 skæpper boghvede. Desuden høstede 40 foder hør, svarende til 40 læs.



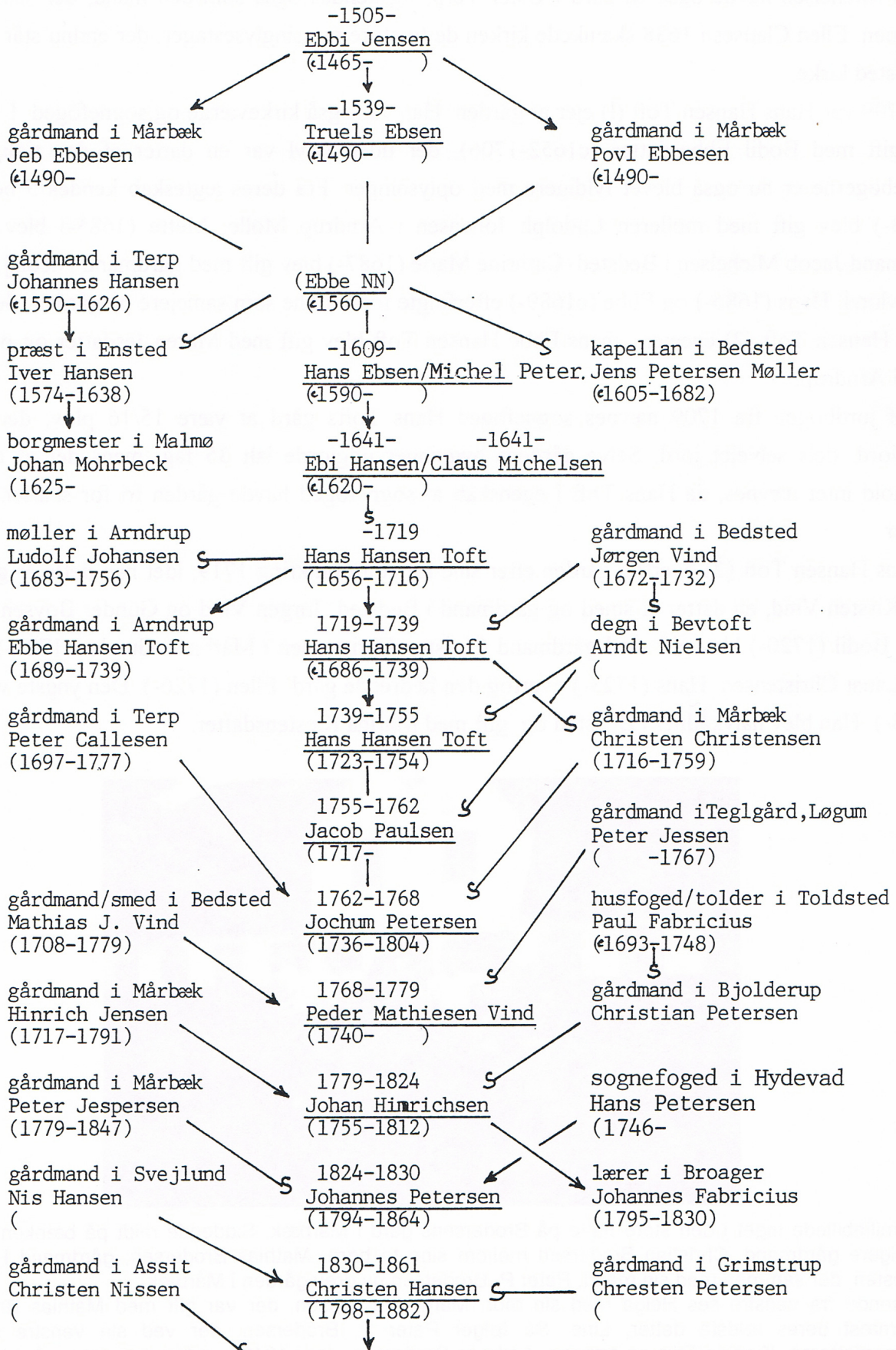
Familiebillede taget i den store have på Brodersens gård i Mårbæk. Siddende midt på bænken ses den tidligere gårdmand, Christian Brodersen mellem sine to børn, Mathias Brodersen, gårdmand i Terp og Kjesten, der sammen med sin mand, Peter P. Brodersen nu drev gården i Mårbæk. Stående fra venstre ses Helga med sin mor, Margrethe Jepsen, der var gift med Mathias Brodersen. Dernæst deres ældste datter, Line. Så følger Peter P. Brodersen, der ved sin venstre side har svigerdatteren, Kirstine Friis og sønnen, Andreas Brodersen, der i 1948 overtog den østre gård i Mårbæk (gård D) efter Albert Friis. Billedet er fra ca. 1945 og lånt i 1985 af Margrethe Brodersen, Birkevej 3 i Bedsted.

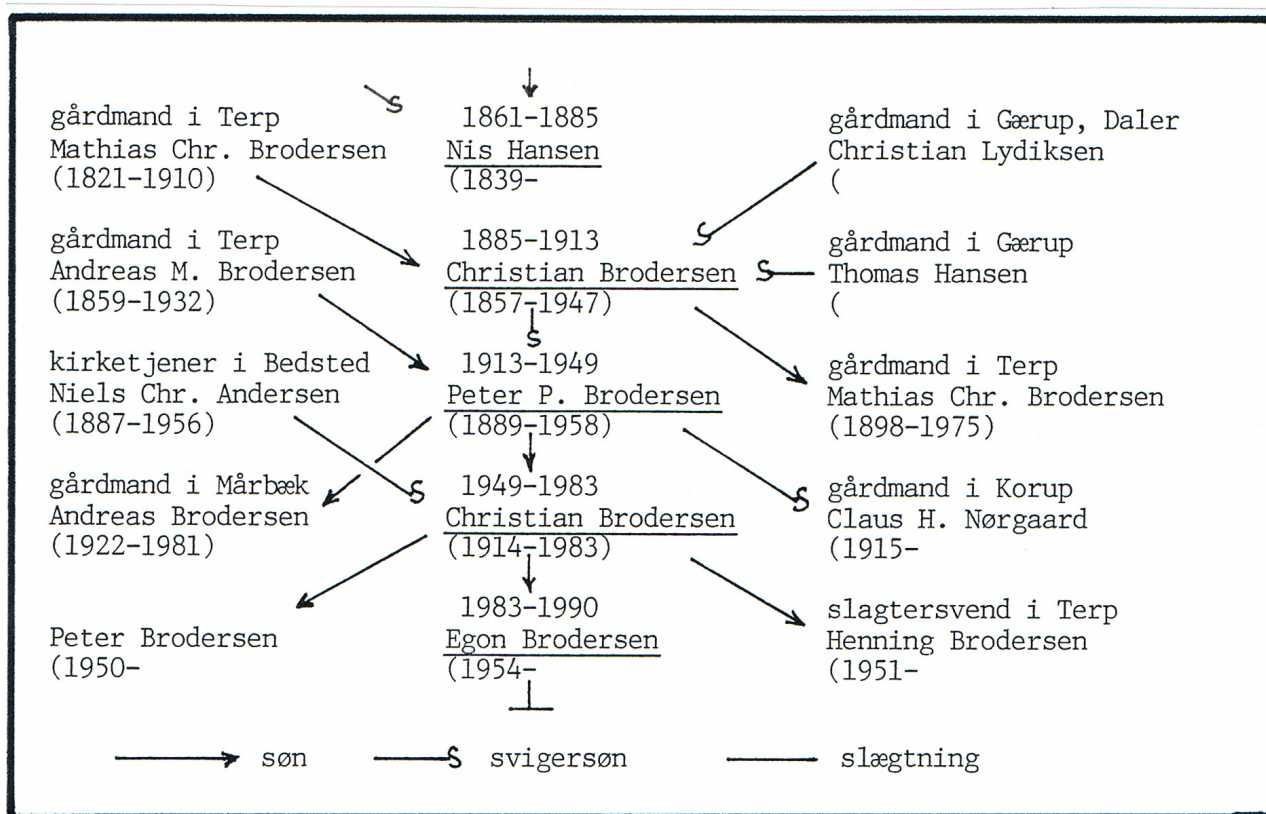
Om Michel! Petersen nævnes det, at han ved siden af gården i Mårbæk også havde 5 agre jord på Terper Mark. Af denne jordlod yder han årligt den fyrstelige nåde, hertugen af Gottorp, 4 skilling. Udsæden heri var 3 skæpper rug og høudbyttet 1 foder.

Bd. 1, bl. 3

Brodersens gård (A) i Mårbæk

Hellevadvej 8





Sandsynligvis er Hans Ebsen en bror til Birgitte, der hen ved år 1620 blev gift med præsten Iver Hansen i Ensted. Iver Hansen var bondesøn fra Øster Terp, og som første gang giftede sig med en datter af den forrige præst i Ensted. Med hende fik han sønnerne, Michael og Hans, der begge selv blev præster i henholdsvis Holbøl og Ensted. I Iver Hansens andet ægteskab med Birgitte blev han far til sønnen Johan, der senere antog navnet Mohrbeck i sin egenskab af købstadsborger i Malmø i Skåne. Det er også derfor man mener, at Birgitte med stor sikkerhed stammer fra Mårbæk, og i så fald fra Mårbæks største gård.

I Malmø havde Johan Mohrbeck uden tvivl taget ophold på grund af krigsurolighederne i Jylland. Her blev han snart rådmand og senere udnævnt til byens borgmester. Når han nåede så langt op af rangstigen i det fremmede, skyldtes det antageligt, at Johan Mohrbeck som præstesøn og barnebarn af en storbonde i Mårbæk, beherskede både tysk og dansk, og som han må have lært i en af de sønderjyske købstæders tyske skrive- og regneskoler.

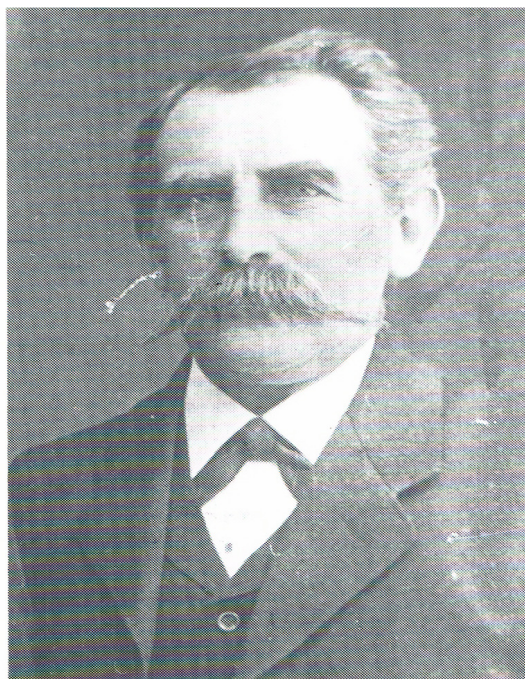
Når han kendes her i vor landsdel, skyldes det især den omstændighed, at han og hustruen, Marie Boldicke i 1661 skænkede en sølvalterkalk til sin barndomskirke i Ensted. - I øvrigt giftede Birgitte sig 2. gang efter Iver Hansens død i 1638 med præsten, Jens Petersen Møller, hvorefter de bosatte sig i Bedsted sogn. Se også artiklen: Da Bedsted havde to præster, side 87-88.

Nu tilbage til Mårbæk. I 1641 nævnes Ebi Hansen og Claus Michelsen som samejere af gården, der stadig var på 2 1/2 otting, svarende til 150 ha. Der er muligvis tale om svogerskab mellem de to ejere, men hvordan det helt præcis hænger sammen er umuligt at spore ud fra tidens sparsomme oplysninger. Claus Michelsen havde også en gård i Øster Terp, og kendes også som den mand, der sammen med hustruen, Ellen Clausens i 1638 skænkede kirken de to store messinglysestager, der endnu står på alteret i Bedsted kirke.

I 1709 var Hans Hansen Toft (1) ejer af gården. Han var også kirkeværge og sognefoged. I 1682 blev han gift med Bodil Ebbesdatter (c1652-1706), der uden tvivl var en datter af den tidligere ejer. Kirkebøgerne er nu også blevet fyldigere med oplysninger. Fra deres ægteskab kendes 5 børn: Ellen (1683-) blev gift med mølleren Ludolph Johansen i Arndrup Mølle. Mette (1685-) blev gift med gårdmand Jacob Michelsen i Bedsted. Cathrine Marie (1687-) blev gift med gårdmand Nicolaj Lauritsen i Gravlund. Hans (1686-) og Ebbe (c1689-) efterfulgte forældrene som samejere på gården. Senere blev Hans Hansen Toft (2) eneejer, mens Ebbe Hansen Toft blev gift med Maren Jesdatter og overtog en gård i Arndrup.

Af jordbogen fra 1709 nævnes sognefoged Hans Tofts gård at være 15/16 plov, der dels var fæstejord, dels selvejet jord. Selve gårdens bygninger udgjorde i alt 35 fag, mens der af udsæd og dyrehold intet nævnes, da Hans Toft i egenskab af sognefoged havde gården fri for skatter og andre byrder.

Hans Hansen Toft (2) overtog gården efter sine forældre omkring 1719, idet han dette år giftede sig med Kirsten Vind, en datter af smed og gårdmand i Bedsted, Jørgen Vind og Gunder Boysen. De fik 5 børn: Bodil (1720-) blev gift med gårdmand Christen Christensen i Mårbæk. Gunder (1721-) blev gift med Laust Christensen. Hans (1723-) overtog den fædrene gård. Ellen (1726-). Den yngste var Jørgen (1728-). Han blev halvkådner i Bedsted og gift med Marina Kæstensdatter.



Gårdmand i Mårbæk fra 1885-1913, Christian Brodersen og hustruen af 2. ægteskab, Nicoline Jensine Lydixen. Christian Brodersen blev født 16. nov. 1857, søn af gårdmand i Terp, Mathias Chr. Brodersen (1821-1910) og Johanne Frederikke Paulsen (1826-1889). Den 22. maj 1885 blev han 1. gang gift med Kirsten Hansen, født 30. juni 1856 og en datter af Thomas Hansen og Andrea Elisa Juliane Møller, Gærup i Daler sogn. Kun et år efter brylluppet, den 28. sept. 1886 døde Kirsten Hansen i barselseng og begravedes få dage senere sammen med sit dødfødte drengebarn. Christian Brodersen blev herefter gift 2. gang, den 22. maj 1890 med Nicoline Jensine Lydixen, født 28. sept. 1856, en datter af gårdmand i Gærup, Christian Thomsen Lydixen og Sidsel Petersen. I ægteskabet fødtes 3 børn: Kjesten, et dødfødt pigebarn og Mathias. Nicoline døde 7. okt. 1939 i en alder af 83 år. Christian Brodersen døde 15. jan. 1947 i en alder af 89 år. Billederne er lånt af Kirstine Brodersen, Bedsted.

I 1731 døde Kirsten Vind kun omkring 33 år gammel. To år senere giftede Hans Toft sig 2. gang i 1734 med Kirsten Pedersdatter fra Stormsgård i Ravsted sogn.

Hans Hansen Toft (3) overtog ved faderens død i 1739 driften af gården, men officielt først 7. marts 1743, som det fremgår af overtagelseskontrakten. Heraf ses det også at gårdens jordtilliggende i mellemtiden er blevet øget fra 15/16 plov til i 1/4 plov. Hans Toft blev gift 27. okt. 1746 med Gunder (c1726-1785), datter af degn i Bevtoft, Arndt Nielsen og Anna Jørgensdatter Vind. Brudeparret var således fætter og kusine, hvorfor de måtte løse kongebrev for tilladelse til giftermålet. De fik tre børn: Hans, Arndt og Nicolaj. De to yngste døde som små, mens Hans (1748-) forblev ugift. Han blev på sine gamle dage underholdt af fattigkassen, og døde 78 år gammel, ifølge kirkebogen af en gammel benskade.

Efter otte års ægteskab døde Hans Toft i 1754. Enken giftede sig året efter, 15. nov. 1755 med Jacob Povelsen (1717-1801), søn af gårdmand og kirkeværge i Bedsted, Povel Nissen og hustruen Marie Elisabeth Jacobsdatter. I dette, hendes andet ægteskab fødtes 6 børn, hvoraf de fire døde unge. De to andre var Hanne Kirstine (1758-), gift med småmand Johannes Erichsen i Bovlund, og Nicolaj (1763-), der blev skoleholder i Sønder Sejerslev fra 1783-92. Tidligere nævnes han at være en udtjent soldat.

Omkring 1762 indgik Jacob Povelsen en aftale med nabogård B's ejere, om at bytte gårde. På gård B sad Hans Jacobsen. Hans eneste arving, datteren Catharina blev dette år den 30. marts 1762 gift med Jochum Petersen Toft, der var gårdmandssøn fra Terp. Senere på året døde Hans Jacobsen, hvorefter det unge par nu skulle have taget over. I stedet flyttede de nu ind på gård A, mens Jacob Paulsen, der sammen med sin hustru var kommet godt op i alderen, flyttede ind på den noget mindre gård B.

Efter 5 års ægteskab døde Jochum Petersens hustru, og desuden døde også alle deres 4 børn som små. Jochum Petersen giftede sig nu 2. gang i 1768 med Christine Christensdatter (1752-), der var et barnebarn af den tidligere Toft-slægt. Det kunne nu se ud til at gården på trods af gårdbytningen kunne forblive som slægtsgård, men kort tid efter måtte de opgive gården. De blev dog fortsat boende i Mårbæk. Sandsynligvis havde familien haft svær modgang på grund af den kvægstpe, der raserede egnen på den tid.

Jochum Petersen Tofts ældste søn af 2. ægteskab, Christen Jochumsen Toft blev dog senere gårdmand på gård D. En søster til ham, Bodil (1772-) blev gift med inderste Hans Nissen Nielsen i Mårbæk. Cathrine (1775-) blev gift med kådner Jes Ovesen i Gravlund og Anna Helena (1785-) blev gift med Anders Lorenzen i Terp. De øvrige søskende døde som små.

Den nye ejer på gården fra 1768, Peder Mathiesen Vind gik det ikke spor bedre. Allerede i 1779 meldte han sig konkurs, hvorefter han med sin kusine og hustru, Anna Christine Petersdatter (1746-) fra Nr. Løgum sogn, og deres 3 børn: Anne Marie, Marie Lisbeth og Peder flyttede fra sognet, hvorhen vides ikke.

Gården blev nu i stedet overtaget af Hinrich Jensen Widding og sønnen Johan Hinrichsen. De kom til Mårbæk fra Agerskov sogn. Den 27. juni 1789 blev Johan gift med Marie Augusta (cl 1766-1824), en datter af gårdmand og sognefoged i Mellerup, Bjolderup sogn, Christian Petersen og Augusta Fabricius, hvis far var tolder og husfoged i Toldsted i Hjorkær sogn, Paul Fabricius og hustruen Mette Margrethe. Alle Johan Hinrichsens børn, 8 i alt, fik slægtsnavnet Fabricius: Hinrich (1790-) blev kådner i Abild, Christian (1792-) døde 7 år gammel i 1800. Johannes (1795-) blev i

1821 gift i Broager med Hedvig Bertelsen fra Skodsbøl. Han blev lærer i Egersund 1818-26 og derefter til 1830 i Broager, året for hans død. Augusta Margrethe (1798-) blev gift med kådner i Bedsted Hans Jørgen Hansen. Christian (1801-) blev gårdmand i Hønkys. Peder (1804-) blev gårdmand og væver i Abild. Johan Hinrich (1808-) blev kådner i Abild og Anne Marie (1811-) døde dagen efter sin 16 års fødselsdag i 1827.



Gårdmand i Mårbæk fra 1913-1949, Peter Petersen Brodersen og hustruen, Kjesten Brodersen. Peter P. Brodersen blev født 5. sept. 1889, og søn af gårdmand i Terp, Andreas M. Brodersen (1 859-1 932) og Anne Petersen (1 863-1 904). Den 14. maj 1913 blev han gift med Kjesten Brodersen, født 3. marts 1891 og datter af gårdmand i Mårbæk, Christian Brodersen (1857-1947) og Nicoline Jensine Lydiksen (1856-1939). Peter P. Brodersen døde 4. feb. 1958 i en alder af 68 år. Hustruen, Kjesten Brodersen døde godt 81 år gammel den 13. sept. 1972. Billedet er lånt af Kirstine Brodersen, Bedsted.

I 1803 overtog Johan Hinrichsen også nabogården B. Han og familien boede på gård A, mens gård B blev lejet ud. I 1812 døde Johan Hinrichsen. Enken førte derefter i nogle år gården videre, men ved hendes død i 1824 blev begge gårde herefter afhændet til Johannes Petersen (1794-1864), en søn af sognefoged i Hydevad i Hellevad sogn, Hans Petersen og hustru Helene. Nogle år senere blev han her i Mårbæk gift 25. nov. 1828 med den kun 16 år gamle pige, Cathrine Marie (1812-1852) fra nabogården, (gård C), og en datter af gårdmand Peter Jespersen og Mette Bothilde Nicolajsen. I 1830 nævnes Johannes Petersens gård at være 15/16 plov stor, der i skatter og afgifter var sat til 33 rigsdaler. Fra deres ægteskab kendes to børn: Hans (1830) og Helena (1833-). I 1838 solgte ægteparret begge gårde hver for sig, hvorefter de forlod sognet og flyttede til Tykskov i Abild sogn. Gård A blev herefter overtaget af Christen Hansen, mens gård B blev overtaget af Hans Nissen Lund.

Christen Hansen (1798-1882) var søn af gårdmand i Svejlund, Nis Hansen og hustru Ane. I 1830 blev han gift med Lena Petersen, en mølledatter fra Hellevad og enke efter mølleren i Bjerndrup, Hans Lautrup. De fik sammen to børn, der dog begge døde som spæde. Den 2. april 1833 døde

hustruen i barselseng og dagen efter også det nu 15 dage gamle dregebarn, vist nok af samme sygdom som moderen, hvorefter både mor og barn blev lagt i samme kiste og begravet på Bedsted kirkegård.

Den 8. dec. 1838 giftede Christen Hansen sig 2. gang med Ingeborg Petersen (1800-1873), en datter af gårdmand i Rovst i Grimstrup sogn ved Esbjerg, Christen Petersen og Dorthe Hansdatter. I dette ægteskab fødtes sønnen Nis Hansen (1839-), der overtog gården efter forældrene i 1861. Samme år blev han 7. nov. 1861 gift med Anna Botilla Nissen (1835-) fra Assit ved Løgumkloster, en datter af Christen Nissen og Christine Lorenzen.

Nogle år senere nedbrændte gården sammen med naboejendommen (B). Det fortælles, at det var en vagabond, der kom fra Løgumkloster, som stak ild til gårdene. Nis Hansens gård blev hurtigt genopført i 1865. Nabogården, der nu ejedes af Frederik P. Jørgensen blev ikke genopført, men udflyttedes til sit nuværende sted, Andreasmindevej 2.

I 1885 solgte Nis Hansen gården og flyttede fra sognet sammen med hustruen og tre børn: Christine, Christen Leonhard og Nicoline. I 1876 blev al Nis Hansens jord opmålt. Den udgjorde 86,0434 hektar. To år senere købte han Højmosen (bl.17) i Mårbæk, hvis areal udgjorde 2,4237 hektar. Anledningen hertil var, at der nu ikke længere fandt tørvegravning sted. Højmosen havde ellers gennem lange tider været delt mellem samtlige gårdmænd i Mårbæk. Også præsten i Bedsted havde gennem lange tider haft et skifte i mosen.



Gårdmand i Mårbæk fra 1949-1983, Christian Brodersen og hustru, Mary Andersen. Christian Brodersen blev født i Mårbæk 13. juni 1914, en søn af gårdmand i Mårbæk, Peter Petersen Brodersen (1889-1958) og Kjesten Brodersen (1891-1972). Den 1. juni 1949 blev Christian Brodersen gift i Bedsted kirke med Mary Andersen, født 29. marts 1929 og datter af kirketjener i Bedsted, Niels Chr. Andersen (1887-1956) og Anne Marie Thielsen (1898-1969). I ægteskabet fødtes 5 børn: Peter (1950-), Henning (1951-), Egon (1954-), Erling (1959-) og Thorkild (1967-). Christian Brodersen døde 69 år gammel den 28. dec. 1983. Billedet er taget af "Hannes Foto", Løgumkloster ved en fest, og lånt af Kirstine Brodersen, Bedsted.

Herefter kom Brodersen-slægten til gården. Den første var Christian Brodersen (1857-), en søn af gårdmand i Nerballe i Terp, Mathias Chr. Brodersen og hustru Johanne Frederikke Paulsen. Samme år var han den 22. maj 1885 blevet gift med Kirsten Hansen (1856-1886), der dog allerede året efter, 28. sept. 1886, døde i barselseng sammen med dregebarnet. I 1890 blev Christian Brodersen gift 2. gang med Nicoline Jensine Lydiksen fra Gærup ved Daler. I dette ægteskab fødtes 3 børn: Kjesten (1891-) blev boende på gården og sammen med hendes mand Peter Petersen

Brodersen efterfulgte hun forældrene på gården. Nummer to var et dødfødt pigebarn og yngst var Mathias Christian (1898-), der senere blev gift med Margrethe Jepsen fra Gravlund. De overtog gården, Søndergård i Øster Terp.

Peter Petersen Brodersen og Kjesten Brodersen blev gift 14. maj 1913. Han var søn af gårdmand i Terp Vestermark, Andreas Mathiesen Brodersen og Anne Cathrine Petersen, og samme år overtog de gården, hvis opdyrkede jordareal udgjorde 135 tønder land. Besætningen var ved overtagelsen på 7 heste, 9 køer, 31 ungvæg og 3 svin. 30 år senere var det opdyrkede areal øget til 145 tdr. land og af dyr var der i 1943 nu 9 heste, 16 køer, 32 stk ungvæg og 30 svin. Af tillidsposter nævnes det videre i bogen om Danske Landmænd fra 1943, at Peter P. Brodersen som ung havde været på Vester Vedsted Efterskole og Ryslinge Højskole. Senere blev han formand for kornnævnet, voldgiftsmand og vandsynsmand og som deltager i verdenskrigen var han også kasserer i foreningen D.S.K. (Danske Sønderjyske Krigsdeltagere).

I ægteskabet med Kjesten Brodersen fødtes 3 børn: Christian (1914-) overtog som den ældste, gården efter forældrene i 1949. Anne Cathrine (1919-) blev i 1942 gift med gårdmand i Korup, Claus Nørgaard, mens den yngste, Andreas (1922-) blev gift med Kjestine Friis, en datter af Albert Friis og Johanne Holm fra nabogården (gård D). Hendes forældres gård overtog de i 1949.

I 1949 overtog som før nævnt Christian Brodersen (1914-) gården efter forældrene. Samme år blev han 1. juni 1949 gift med Mary Andersen (1929-), datter af kirketjener i Bedsted, Niels Christian Andersen og Anne Marie Thielsen. I deres ægteskab fødtes 5 børn: Peter bor på Gravlund Mark og er her gift med Bente Hansen fra Bedsted. Henning er slagtersvend og bor i Øster Terp. Egon overtog gården efter sine forældre. Erling bor i Bjerndrup, mens Torkild bor i Arndrup.

I 1983 døde Christian Brodersen, hvorefter sønnen Egon Brodersen tog over. Han var i 1979 blevet gift med Vera Martensen fra Draved og sammen fik de børnene: Johnni, Jonna og Alice. Senere blev de skilt. Gården blev dog af Egon Brodersen drevet videre i nogle år, men i 1990 valgte han at opgive landbruget. I dag er Egon Brodersen bosat i Laurup. Bygningerne i Mårbæk blev lejet ud, mens jorden, i alt 34 ha, blev solgt til Bent Schrøder (1960-) i Øster Terp. Han dannede sammen med sin mor et interessentselskab (I / S), bestående af moderens gård i Gravlund (Andreasmindevej 9) på 48 ha, gården i Mårbæk (Hellevadvej 8) på 34 ha og sin egen gård (Mårbækvej 6) i Terp på 45 ha, i alt ca. 127 ha.

Kilde:

- F. Falkenstjerne og A. Hude: "Sønderjyske skatte- og jordebøger fra Reformationstiden". 1895. (Hen oplysninger om Ebi Jensen og Truls Ebsen. side 128, 139-40 og 389). Se også side 429.
- Jordbogen for Sønder Rangstrup herred: Inventariet for 1709. Amtstuearkiver nr. 496. Landsarkivet i Aabenraa.
- Skyld- og Panteprotokollen for Sdr. Rangstrup herred. (Ang. Brodersens gård i Mårbæk (Bd. 1, bl. 3) med henvisninger bagud til bind 1, folie 416 og folie 450.
- "Ensted Sogns Historie". Redigeret af Lars N. Henningsen. Skrift nr. 64, udgivet af Historisk Samfund for Sønderjylland. Aabenraa 1987. (Ang. Johan Mohrbeck, side 64-66).
- L. 5. Ravn: "Lærere i Nordslesvig ca. 18 14-1920". Bind 1-2. 1978. (Ang. Johannes Fabricius, nr. 679). - "Danske Slægter Fabricius". Mårbæk-slægten XI. København 1966. (Ang. Johan Hinrichsens slægt).
- Peter Kr. Iversen: "Tre gottorpske jordebøger 1607-09". Bind 1-2. Skrift nr. 73, udgivet af Historisk Samfund for Sønderjylland. Aabenraa 1995. (Ang. Michell Petersen og Hans Ebsens gård i Mårbæk).
- "Danske Landmænd og deres indsats". Sønderborg og Aabenraa amter. 1943. (Ang. Peter P. Brodersens gård i Mårbæk).

Jørgensens gård (B) i Mårbæk

Den gård, der ligger i Mårbæk, Andreasmindevej 2, vil på de følgende sider blive kaldt Jørgensens gård, fordi alle dens ejere fra 1852 til 1983 hed Jørgensen. Slægten kom til gården fra Arndrup.

Trods det, at Jørgensens gård først blev opført på sit nuværende sted i 1864, hører den alligevel med til de fire oprindelige gårde i Mårbæk. Den blev udflyttet efter en brand, men lå før 1864 indeklemmt mellem Brodersens gård (A) og Møllers gård (C). Jørgensens gård vil derfor også her blive kaldt gård B.

Endnu længere tilbage i tiden var gårdene B og C en samlet gård, hvis historie kan spores helt tilbage til 1500-tallet, idet Peter Lassen nævnes som gårdens besidder i 1512, 1531 og igen i 1535. I 1535 nævnes det, at Peter Lassen "i rette pligt og hyre" skal betale 3 mark. Gården var en såkaldt helgård på 2 1/2 otting. Peter Lassen må da være kommet højt op i alderen, for i 1539 har gården skiftet ejer. Den nye mand hed Las Petersen. Han skulle det nævnte år betale 1 mark og 4 skilling i overskat. Las Petersen er uden tvivl også en søn af gårdens forrige ejer.



Jørgensens gård, Andreasmindevej 2 i Mårbæk, som den så ud i 1904. Gården blev udflyttet og opført på sit nye sted i 1865. Foran gården midt i billedet ses gårdmand, Jørgen Jørgensen sammen med hustruen, Cornelia samt deres hund. Til højre i billedet ses ægteparrets eneste barn, sønnen Marius Jørgensen. Han står med sine legeredskaber: en ring og en pind. Til venstre foran staldvinduerne ses gårdens karl, hvis navn ikke er identificeret. Billedet er taget af fotograf, Th. Møller, Løgumkloster og er lånt af Helga Petersen, Vester Lindet.

I 1609 har gården to ejere: Povel Jessen og Thuge Jebsen. Deres selvejergård er på 2 1/2 otting, og som i skyld skal betale i daler og 15 skilling. I ottingspenge 3 thaler, 4 skilling og 1 1/2 penning. Desuden 2 svin eller 2 daler, 1 ørte rug, 2 foder tørv, 12 skilling i foderpenge og 4 skilling i hedepenge. I gårdens agerjorde høstes der 12 ørter rug, 3 ørter og 4 skæpper byg, i ørte og 4 skæpper boghvede, og desuden avles der årligt 40 foder hø (= 40 læs).

Nogle år senere blev gården herefter delt i to halvgårde, hver med en størrelse på 1 1/4 otting, for i 1629 rar vi at vide, at gård B's ejer alene hedder Tycke Jebsen. Han nævnes i en liste vedrørende krigsskadeerstatninger, idet han i forbindelse med 30-årskrigen mistede en hest.

I 1641 foreligger Mejers kort. På kortet over Mårbæk fremgår det, at ejeren nu hedder Mats Tychsen, der med stor sandsynlighed er en søn af den forrige ejer, Tycke Jebsen.

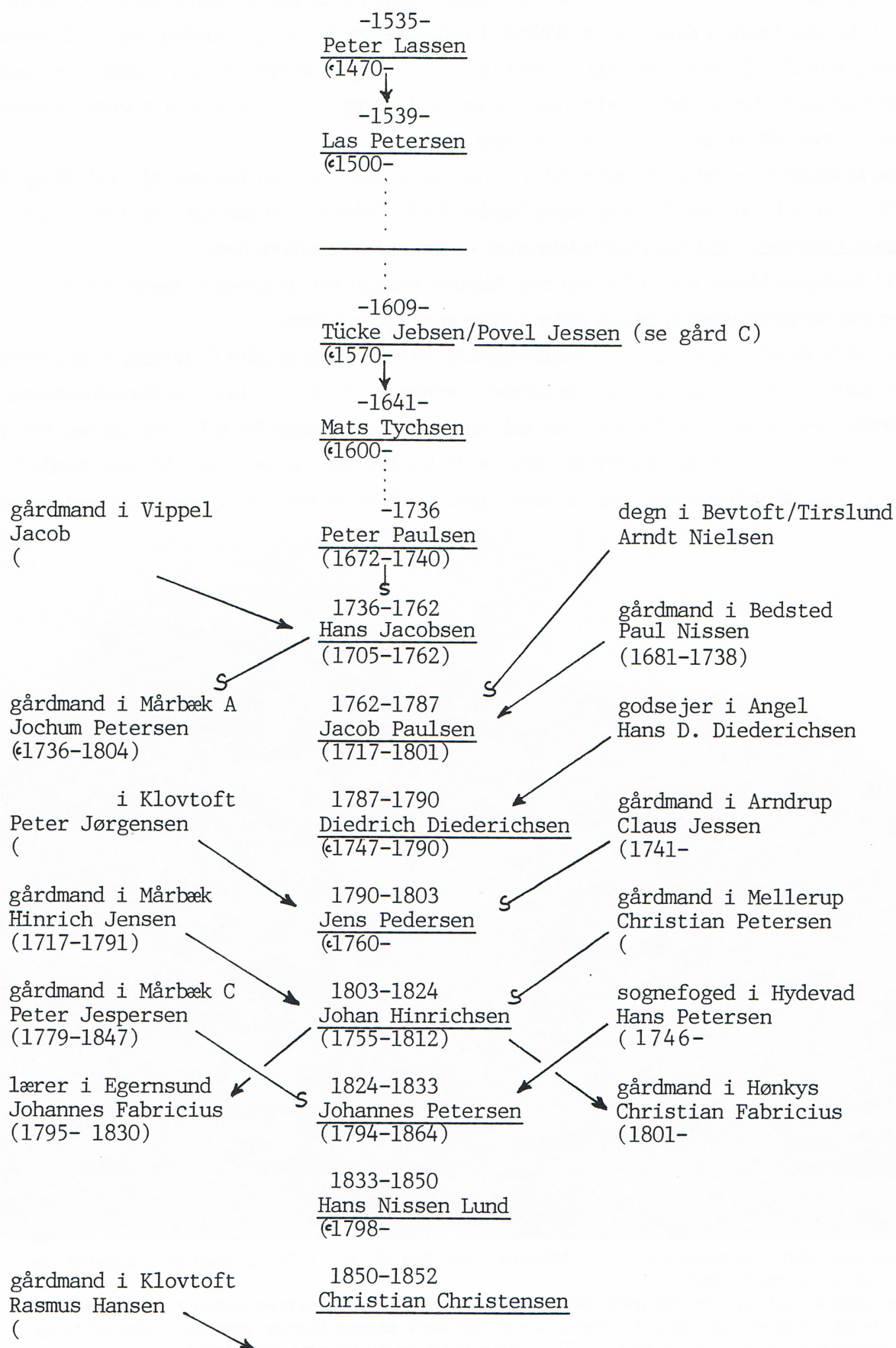
I løbet af 1600-tallet øger gården sit jordtilliggende, på bekostning af gård C, således at den nærmest blev betragtet for at være lige så stor som tidligere, nemlig på 15/16 plov. Ifølge jordbogsinventariet fra 1709 hedder ejeren nu Peter Paulsen. Han må have overtaget gården for nylig, da han ses som ejer endnu i 1738. I 1709 nævnes gården at være på 20 fag beboelse, lo og stald. Af disse havde 5 fag brandmur. 8 fag af stalden betegnedes at være i god stand, mens andre 9 fag var dels i god og dels i dårlig stand. Ved gården fandtes der også et 4-fags bagehus. Udsæden udgjorde 9,2 tønner spise- og foderrug, 0,4 tønner havre, 0,2 tønner byg samt 4,4 tønner boghvede. Gårdens bestand af dyr var 10 heste, heraf betegnedes 3 af dem som gamle, 8 køer, hvoraf 1/2 var en kirkeko, 7 ungdreuer, 1 kalv, 2 okser, 15 får og 3 svin.

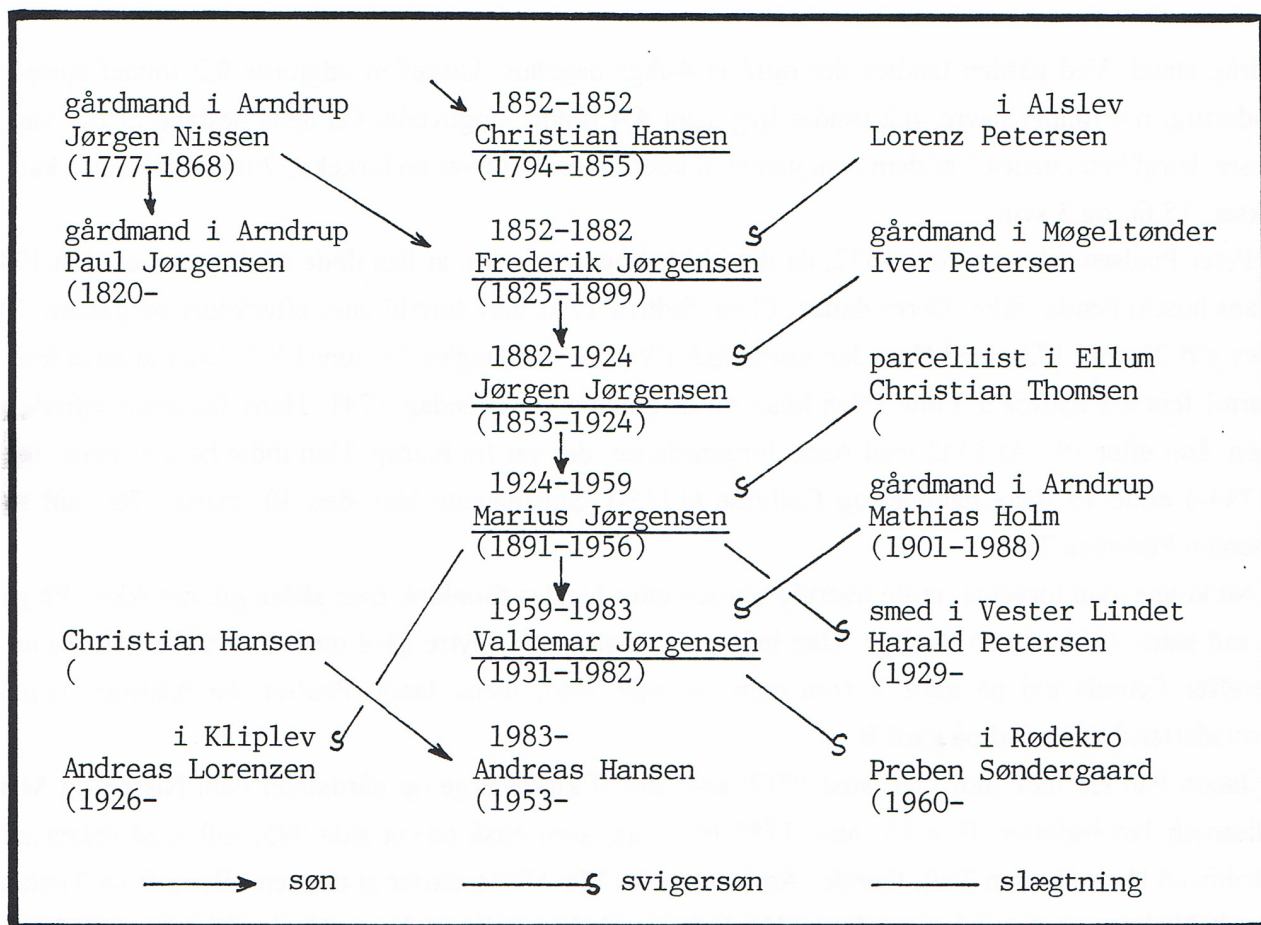
Peter Paulsen må være født 1672, da det i kirkebogen nævnes, at han døde 68 år gammel i juli 1740. Hans hustru kendes ikke. Deres datter, Ellen, født ca. 1701 blev forældrenes efterfølger på gården. Hun blev gift 22. juni 1736 med Hans Jacobsen, født i Vippel ved Tinglev 18. juni 1705. Efter at have født to børn i fem års ægteskab døde Ellen knap 40 år gammel 2. pinsedag 1741. Hans Jacobsen giftede sig igen året efter 18. okt. 1742 med Anna Jørgensdatter, der var fra Korup. Hun fødte ham to børn: Jacob (1743-) døde 19 dage gammel og Cathrine (1745-). Sidstnævnte blev den 30. marts 1762 gift med Jochum Pedersen Toft.

Nu kunne man forvente, at de overtog gården efter hendes forældre, men sådan gik det ikke. På gård A sad siden 1755, Jacob Paulsen. Han indgik en aftale om at bytte gård med de nygifte, således at de herefter flyttede ind på gård A (om dem, se side 746), mens Jacob Paulsen og hustruen Gunder Arntsdatter flyttede ind på gård B.

Jacob Paulsen blev født i Bedsted 1717, som søn af kirkeværge og gårdmand Paul Nissen og Marie Elisabeth Jacobsdatter. Den 15. nov. 1755 blev han, som også nævnt side 745, gift med enken efter gårdmand Hans Hansen Toft, Gunder Arntsdatter (cl 726-1777), datter af degnen i Bevtøft og Tirslund, Arndt Nielsen og Anna Jørgensdatter Vind. I ægteskabet fødtes 6 børn: Hanne Kirstine (1758-) gift 1786 med småmand, Johannes Erichsen i Bovlund. Marie Elisabeth (1761-) døde 17 år gammel i 1778. Nicolaj (1763-) blev skoleholder i Sønder Sejerslev fra 1783-92. Povel (1766-) døde knap 2 år gammel. Et dødfødt pigebarn begravedes 8. juli 1769, samt Povel (1771-), om hvem det i 1801 siges at han da skulle være død. Da ingen af deres børn fortsatte gårdens drift, blev den i 1787 solgt til Diedrich A. Didrichsen, en søn af ejeren af det adelige gods "Freienwiilen" i Angel, Hans Didrichsen og hustru, Agneta Hedvig Thomsen. Han var ugift og døde blot efter 3 års forløb på gården i Mårbæk i 1790.

Bd. 1, blad 13

Jørgensens gård (B) i Mårbæk Andreasmindevej 2



Herefter blev gården overtaget af Jens Petersen, der stammede fra Kløvtoft, som søn af Kirsten og Peter Jørgensen. I okt. 1790 blev Jens Pedersen gift med Maren Clausdatter (1764-), datter af gårdmand i Arndrup, Claus Jessen og Margrethe Jesdatter. I dette ægteskab fødtes 5 børn: Peder (1791-) døde 1 måned gammel. Margrethe (1792-). Peder (1793-). Kirsten (1795-) og Claus (1799-). De fire sidstnævnte børns skæbne kendes ikke, men i dåben fik alle børnene slægtsnavnet Jørgensen.

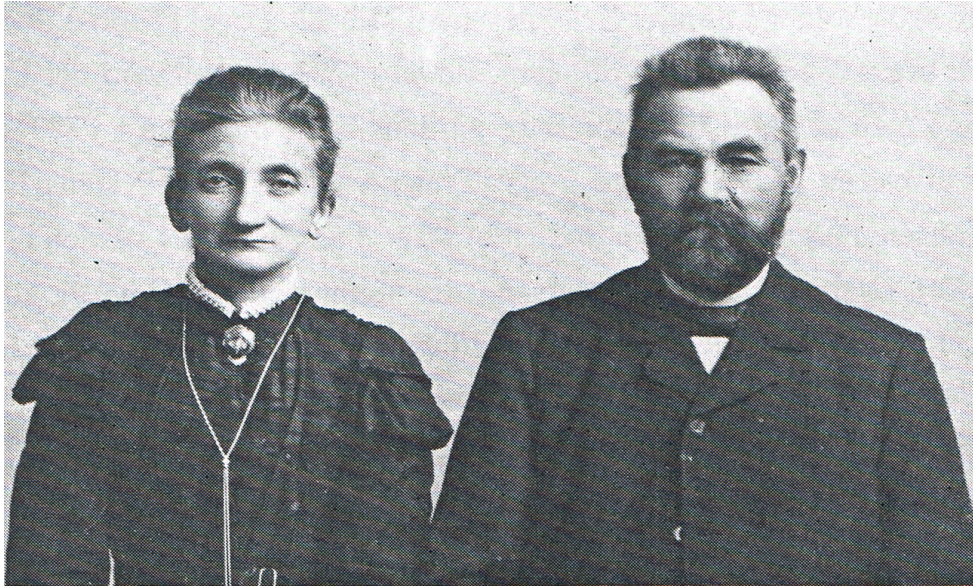
I årene 1797-98 kom udskiftningen til Mårbæk. De enkelte gårdes jorde blev nu mere samlet, men kort tid efter blev Jens Pedersens gård på det nærmeste halveret, idet der blev afsat jord til oprettelse af 4 nye parcellistgårde: Hellevadvej nr. 9 og 11 samt Andreasmindevej nr. 1 og 4 (se også side 738). Desuden blev der også nyopført en parcellistgård: Andreasmindevej 3, udstykket fra Johan Hinrichsens gård A.

Jens Pedersen og familie blev dog fortsat boende på den reducerede gård frem til 1803, men er så åbenbart flyttet fra sognet, da de ikke ses at være døde i Bedsted sogn. Deres gård, der efter jordreduceringen nu betegnes som et parcelliststed, blev købt af Johan Hinrichsen. Hans enke, Maria Augusta Christiansdatter, solgte i 1824 både gård A og gård B videre til Johannes Petersen, der igen videresolgte gård B til Hans Nissen Lund omkring 1830.

Hans Nissen Lund stammede fra Tirslund, hvor han fødtes omkring 1798. Han var gift med Lena Jessen, født Ca. 1788 i Øster Løgum sogn. Sammen havde de to børn: Botilla og Thomas Hansen Lund. I den øvrige del af stuehuset boede daglejer Hans Hansen Friis (1796-1845) fra Abild og

Johanne Marie Christensen (1800-1874) til leje sammen med deres 4 børn. Derudover boede i gårdens sidebygning syerske, Inger Nielsen (1800-) tillige med sin 12 årige datter, Henriette.

Omkring 1850 solgte Hans Nissen Lunds enke stedet, hvorefter hun bosatte sig i Bedsted. Den næste ejer hed Christian Christensen. Om ham vides intet. Derefter kom Christen Hansen. Han var søn af gårdmand i Klovtoft, Maren og Rasmus Hansen. Christen Hansen døde som ungkarl 61 år gammel den 29. dec. 1855.



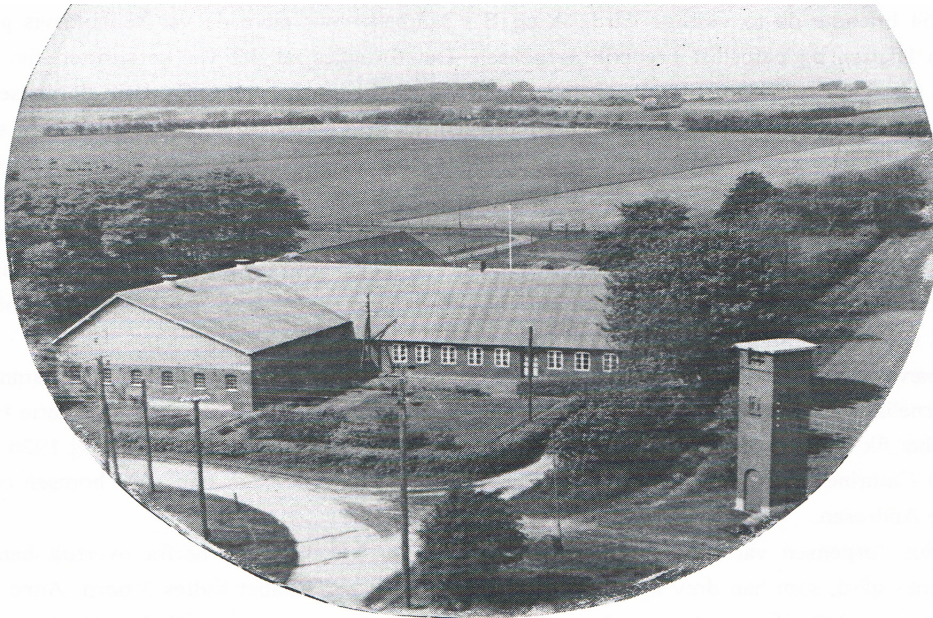
Gårdmand i Mårbæk fra 1882-1924, Jørgen Mathiesen Jørgensen og hustruen, Cornelia Petra Petersen. Jørgen Jørgensen blev født i Mårbæk 4. maj 1853, søn af gårdmand i Mårbæk, Frederik Peter Jørgensen (1825-1899) og Kjestine Marie Petersen (1819-1901). Den 13. jan. 1882 blev Jørgen Jørgensen gift i Bedsted kirke med Cornelia Petersen, født i Møgeltønder 29. maj 1859, datter af gårdmand i Møgeltønder, Iver Petersen og Marie Iversen. I ægteskabet fødtes 1 søn: Marius. Jørgen Jørgensen døde 14. okt. 1924. Han blev 71 år. Cornelia blev 85 år og døde 14. juni 1944. Billedet er taget af fotograf Th. Møller, Løgumkloster og lånt af Helga Petersen, Vester Lindet.

I 1852 kom Frederik Peter Jørgensen til gården. Han var søn af gårdmand i Arndrup, Jørgen Nissen og Marie Thaisen. Samme år blev han i maj måned 1852 gift med Kjestine Marie Petersen (1819-1901) fra Alslev, datter af Lorenz Petersen og Margrethe Bleeg. De fik børnene: Jørgen (1853-) og Lorentz (1857-).

I 1864 brændte de to vestlige gårde A og B i Mårbæk, hvis ejere da var henholdsvis gårdmand Christen Hansen og parcellist Frederik Jørgensen. Det fortælles, at det var en spritter, der kom fra Kloster Mærken, som satte ild til gårdene, hvorved de begge brændte. Frederik Jørgensen valgte herefter at udflytte og opføre en helt ny gård mere centralt med hensyn til dens jorde. Det blev starten til gården på det nye sted, Andreasmindevej 2. Gårdens jordtilliggende blev også samtidig forøget, idet den blev tillagt 1/8 plov fra gård A. I 1876 havde Jørgensens gård et jordtilliggende på 40,1538 hektar.

I 1882 gik Frederik Jørgensen på aftægt, og overlod herefter gården til sin ældste søn, Jørgen Jørgensen. Selv lod han et lille aftægts hus bygge Ca. 100 meter nord for gården. I 1899 blev han under en markvandringstur ulykkeligvis dræbt af et lyn mellem Terp og Mårbæk den 17. juli. Han blev 74 år gammel. (Se varslet om tordenforbandelse side 664).

Som nævnt blev gården i 1882 overtaget af Jørgen M. Jørgensen. Han blev den 13. jan. samme år gift med Cornelia Petra Petersen fra Møgeltønder, en datter af gårdmand Iver Petersen og Marie Iversen. I ægteskabet fik de kun et barn, sønnen Marius Jørgensen, født 23. jan. 1891. Den 12. okt 1926 blev han gift med Cathrine Marie Thomsen, datter af parcellist i Ellum, Christian Lausten Thomsen og Anne Cathrine Andresen.

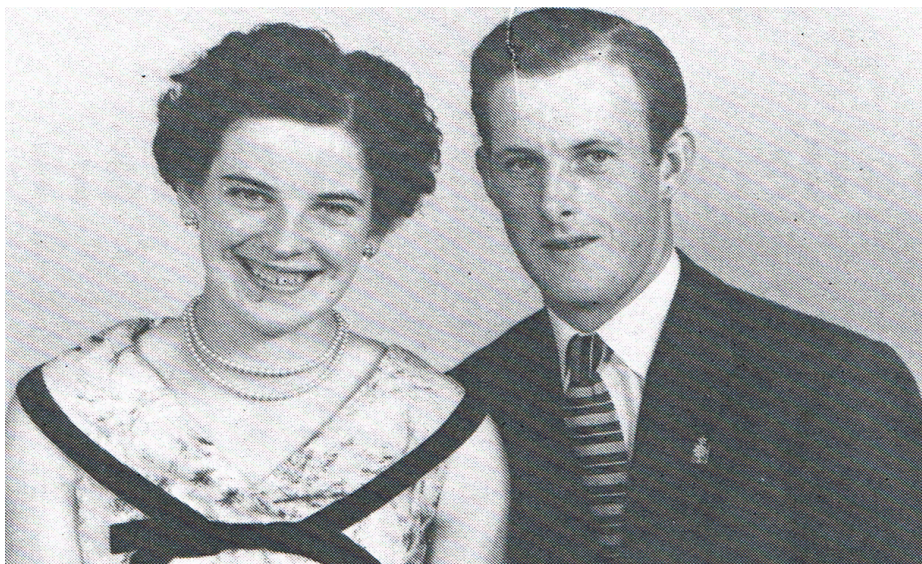


Jørgensens gård, Andreasmindevej 2 i Mårbæk, som den så ud i 1959. Den oprindelige gård er fra 1865, mens den vestre ko- og svinestaldlænge er fra 1930. Til højre i billedet ses en el-transformator, og øverst kan man i det fjerne skimte Øster Tern. Billedet er taget 16. okt. 1959 og lånt af Helga Petersen, Vester Lindet.



Gårdmand i Mårbæk fra 1924-1956, Marius Frederik Iver Jørgensen og hustruen, Cathrine Marie Thomsen sammen med deres tre børn. Marius Jørgensen blev født i Mårbæk 23. jan. 1891, søn af gårdmand i Mårbæk, Jørgen Mathiesen Jørgensen (1853-1924) og Cornelia Petra Petersen (1859-1944). Den 12. okt. 1926 blev Marius Jørgensen gift med Cathrine Thomsen, født i Ellum 22. maj 1901, datter af parcellist i Ellum, Christian Lausten Thomsen (1873-1951) og Anne Cathrine Andresen (1872-1936). I ægteskabet fødtes tre børn: Anne Cornelia, Valdemar og Helga. Marius Jørgensen døde 65 år gammel den 26. aug. 1956. Hans hustru, Cathrine Jørgensen døde 83 år gammel i Løgumkloster, den 23. juli 1984. Billedet af hele familien er taget omkring 1944, og er lånt af Helga Petersen, Vester Lindet.

Marius Jørgensen var med i 1. verdenskrig og efter hjemkomsten herfra overtog han i 1924 forældrenes gård, som han drev lige indtil sin død i 1956. I ægteskabet fødtes 3 børn: Anne Cornelia (1928-) blev i 1949 gift med Andreas Lorenzen fra Jegerup. De bosatte sig i Klipleve. Valdemar (1931-) overtog gården mens Helga (1933-) i 1954 blev gift i Bedsted kirke med smed Harald Petersen fra Klovtoft. De bosatte sig i Vester Lindet.



Gårdmand i Mårbæk fra 1956-1983, Valdemar Jørgensen og hustruen, Christine Marie Holm. Valdemar Jørgensen blev født i Mårbæk 28. marts 1931, søn af gårdmand i Mårbæk, Marius Jørgensen (1891-1956) og Cathrine Thomsen (1901-1984). Den 22. okt. 1960 blev Valdemar Jørgensen gift i Bedsted kirke med Christine Marie Holm, født i Arndrup 10. feb. 1938, datter af gårdmand i Arndrup, Mathias Holm (1901-1988) og Thora Johansen (1907-1987). I ægteskabet fødtes to piger: Mona og Inga. Valdemar Jørgensen døde 22. nov. 1983 i en alder af kun 52 år. Hustruen, Christine Jørgensen er bosat i Løgumkloster. Billedet er lånt af Helga Petersen, Vester Lindet.

I 1959 overtog Valdemar Jørgensen gården. Han blev født i Mårbæk 28. marts 1931. Den 22. okt. 1960 blev han gift i Bedsted kirke med Christine Holm, en datter af landmand i Arndrup, Mathias Holm og Thora Johansen. I deres ægteskab fødtes to døtre: Mona (1962-), bosat i Røde kro og her gift med elektriker, Preben Søndergård, og Inga (1966-) er sygeplejerske og bor i Århus.

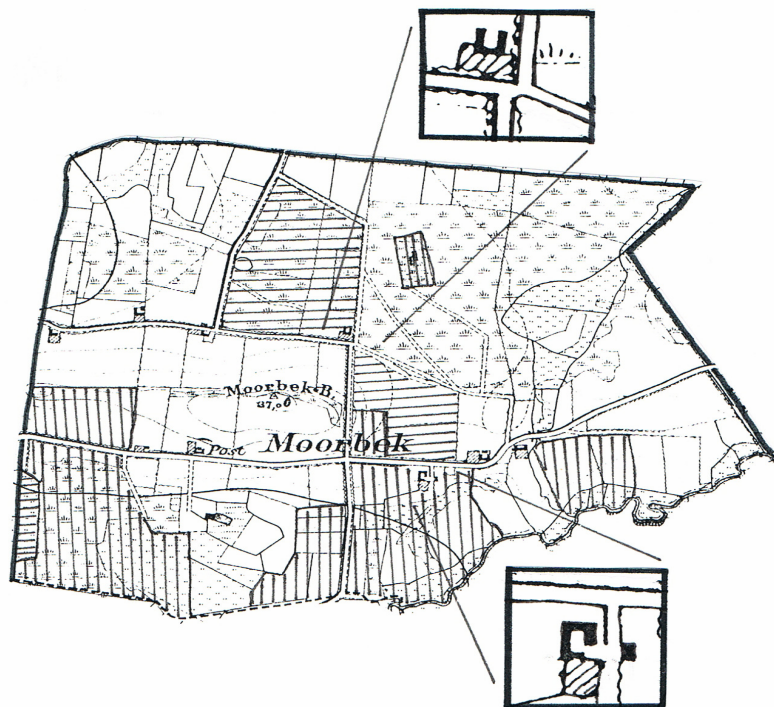
Valdemar Jørgensen drev gården på bedste vis. I 1974 lod han opføre en ny lade og i 1986 et nyt maskinhus. Kvæg- og svinestaldlængen blev dog opført af faderen i 1930. I 1982 døde Valdemar Jørgensen kun godt 51 år gammel. Ingen af hans døtre ønskede at drive gården videre, hvorfor enken Christine den 15. marts 1983 solgte gården til Andreas Hansen, hvorefter hun selv flyttede til Løgumkloster.

I dag har ejendommen 58,5 ha. Heraf er der tilkøbt 15,8 ha. Desuden er der forpagtet 13 ha. Gården drives udelukkende med planteproduktion, bestående af korn, ærter og raps. Til gården hører der et markvandingsanlæg, plansilo, tårnsilo samt et korntørreri,

Andreas Hansen er født den 3.marts 1953, og søn af Petra og Christian Hansen. Ved siden af arbejdet som landmand er Andreas Hansen også chauffør.

Kilde:

- Peter Kr. Iversen: "Tre gottorpske jordebøger 1607-09". Bind 1-2. Skrift nr. 73, udgivet af Historisk Samfund for Sønderjylland. Aabenraa 1995. (Ang. Povel Jessen og Thuge Jepsens gård i Mårbæk, side 150-51).
- F. Falkenstjerne og A. Hude: "Sønderjyske skatte- og jordebøger fra Reformationstiden". 1895. (Ang. oplysninger om Peter Lassen og Las Petersen. side 128. 139-40 og 389). Se også side 429.
- Jordbogen for Sønder Rangstrup herred: Inventariet for 1709. Amtstuearkiver nr. 496. Landsarkivet i Aabenraa. - Skyld- og Panteprotokollen for Sdr. Rangstrup herred. (Ang. Jørgensens gård (bind 1, bl. 13) med henvisninger bagud til bind 1, folie 418, side 2.
- "Danske Gårde i tekst og billeder". Samlet og udgivet af forlaget Danske Landbrug 1991. Bindet om Sønderjyllands amt, 1B. (Heri om Jørgensens gård side 89).
- Helga Petersen, født Jørgensen, Vester Lindet: Oplysninger om slægten og gården i Mårbæk, samt lån af billeder.



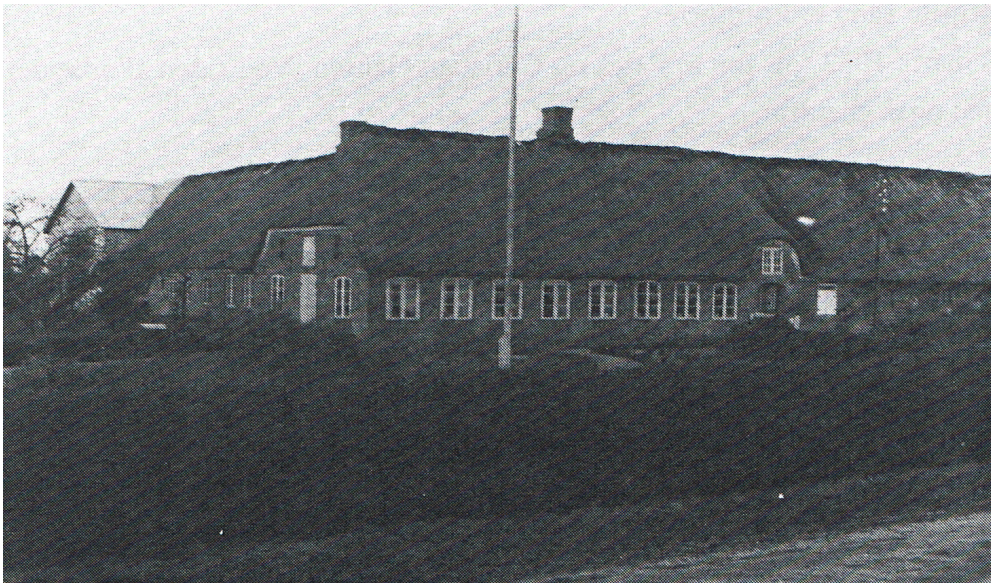
De skraverede områder viser de jordstykker i Mårbæk, der i 1876 ejedes af henholdsvis Nis Hansen (Bind I, bl. 3, gård A: 86,0434 ha) og Frederik Peter Jørgensen (Bind I, bl. 13, gård B: 40,1538 ha). Et par år senere blev også mosestykket på i alt 2,4237 ha tillagt gård A, da det nu ikke længere tjente som tørvegravningssted for gårdene i fællesskab. Jordstykkerne er indtegnet på et samtidigt målebordsblad: "Königliche Preussische Landes Aufnahme", kort nr. 12 (Løgumkloster) i målestoksforholdet 1: 25.000.

Møllers gård (C) i Mårbæk

I 1500-tallet bestod Mårbæk af kun 2 hertugelige gårde. Den ene var gård A, mens den anden bestod af gårdene B og C, og hvor besidderen i 1535 hed Peter Lassen. I 1539 hed ejeren Las Petersen, der med stor sandsynlighed var en søn af Peter Lassen. Gården var på 2½ otting.

I begyndelsen af 1600-tallet blev gården delt i to lige store halvgårde, hver på 1,25 otting. Om gård B kan der læses side 750-57. Gård C, eller Møllers gård, som den her vil blive kaldt, havde Povel Jessen som den første besidder. Han er muligvis født omkring år 1580, og kendes også fra Mejers kort fra 1641, samt fra krigsskadelisten fra 1629, hvor han da angiver at være blevet udplyndret for 1 hest, klæder og husgeråd for i alt 12 rigsdaler.

Povel Jessens efterfølger kendes ikke, men i 1709 er Lorenz Nissen ejer. Gården nævnes da ifølge inventariet i jordbogen, at være en 5/8 plov stor fæstegård. Bygningerne udgjorde 23 fag, bestående af beboelse, lo og stald, som var bygget for flere år siden. Alt var bygget med brandmur. Derudover var der yderligere 9 fag i dårlig stand. Udsæden var på 6 tønder boghvede. Bestanden af dyr var 5 heste, 1 føl, 2 køer, 13 stk. kvæg, 4 kalve, 9 rar og 2 svin.



Jens Møllers gård i Mårbæk fra den gang vejen gik forbi syd om gården og der endnu var stråtag på. I stuehusets daværende vestgavl ses den såkaldte dødendør, der kun blev anvendt i forbindelser med begravelser. Billedet er lånt af Marie Jepsen, født Møller, Bedsted

Den næste kendte ejer er Jacob Jepsen Knap. Han var født omkring 1665 og gift med Esther Pedersdatter (c1666-1742). Fra dem kendes tre døtre: Anna (c1694-) blev gift med gårdmand i Bedsted, Paul Nissen. Ellen (1696-) blev gift med inderste Jes Jessen i Mårbæk og Cathrine (1704-) og efterfulgte forældrene på gården. Den 2. okt. 1730 blev hun gift med Peder Jespersen. Han blev også kaldt Peder Kløjning, og var en søn af gårdmand i Abild, Jesper Jensen og Karen Jensdatter.

Af deres 6 børn blev Esther Marie (1747-) gift med gårdmand, Kæsten Hansen i Bedsted. Anna Catharina (1731-) blev gift med gårdmand i Svejlund, Jørgen Petersen og Jacob (1734) blev degn i Bedsted fra 1770 til 1802, og gift med Marie Christensdatter (se også side 391), mens Peder Pedersen (1744-) eller Peder Jespersen, som han også kaldte sig, overtog forældrenes gård.

Peder Jespersen blev gift 10. maj 1777 med Elsabe Cathrine Jespersdatter, datter af gårdmand, først i Tornskov, senere i Åved ved Løgumkloster, Jesper Petersen og Sidsel Thomasdatter. De fik to børn sammen: En dødfødt søn i 1778 og Peter Jespersen (1779-), der blev der næste ejer på gården.

Peter Jespersen blev født 16. okt. 1779 og gift 14. dec. 1805 med Bothilde Nicolajsen (1782-1834), datter af gårdmand i Gravlund, Peter Lauritsen og Cathrine Marie Hansdatter. I deres ægteskab fødtes 7 børn: Peter (1810-) blev præst, først i Adelby og Nr. Brarup og senere i Sommersted fra 1860 og indtil sin død i 1887 (se et billede af ham side 436), Cathrine Marie (1812-) blev gift med gårdmand, Johannes Petersen i Mårbæk, Elise Cathrine (1814-) blev gift med gårdmand i Terp, Calle Peter Outzen, Nicoline (1817-) blev gift med inderste og kniplingshandler i Terp, Iver Iversen Møller. Johanne Cathrine (1819-) blev gift med gårdmand på Terp Vestermark, Peter Petersen. De to yngste børn var tvillingerne, Lorentz Peter og Caroline, født 1824, der begge døde som unge.

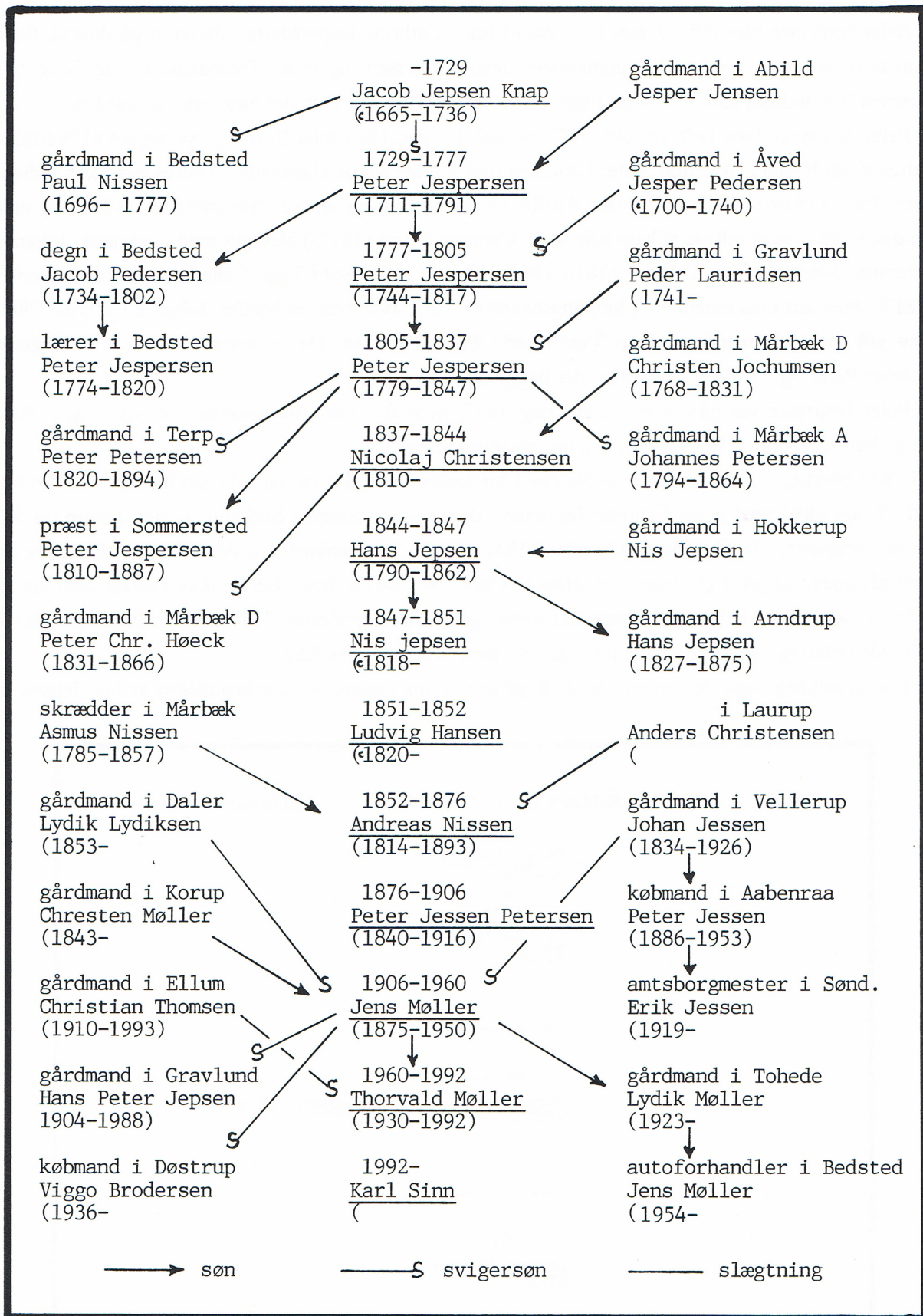
Peter Jespersen var gårdmand til omkring 1837, hvorefter han som enkemand bosatte sig i Øster Terp. Ved hans død i 1847 nævnes han her at være kromand.

I 1837 overtages gården i stedet af Nicolaj Christensen Toft, der var en nabosøn fra gård D. Han blev gift 17. apr. 1841 med Anna Cathrine Jørgensen, datter af gårdmand i Søderup, Jørgen Jensen og Silla Marie Jørgensen. De fik 4 børn: Christian (1842-) døde 5 år gammel. Cecilie Marie (1843-) blev gift med gårdmand på gård D, Peter Chr. Høeck, Christian (1847-), hvis skæbne ikke kendes samt Jørgen (1851-), der døde 5 år gammel. Anna Catharina og Nicolaj Christensen Toft sad ikke længe på gården. Allerede omkring 1844 flyttede de fra Mårbæk, men hvorhen vides ikke.

Bd. 1, blad 6	Møllers gård (C) i Mårbæk	Hellevadvej 10
	-1535- <u>Peter Lassen</u> €1470-	
	↓	
	-1539- <u>Las Petersen</u> €1500-	

	-1609- <u>Povel Jessen/ Tücke Jebesen</u> (se gård B) €1580-	

	-1709- <u>Lorenz Nissen</u> €1640-	



Endnu engang kom der en ny slægt til gården, Hans Jepsen, en gårdmandssøn af Nis Jepsen og Ingeborg Margrethe Hinrichsen fra Holbøl i Hokkerup sogn. Han havde indtil da været gårdmand i Nr. Haksted og var her blevet gift 2.gang med Catharina Marie Lorenzen (c.1796-1842), en datter af

landmåler Jens Lorenzen og Maria. Med hende havde han fået 8 børn. Af disse blev sønnen Hans Jepsen (1827-) stamfar til den senere så udbredte Jepsen-slægt i Arndrup. Datteren Catharina Marie (1832-) blev gift med inderste og skomager i Bedsted, Jørgen Jørgensen. En anden søn, den ældste, Nis Jepsen overtog gården i Mårbæk efter forældrene.



Gårdmand Jens Lauritsen Møller og hans hustru fra første ægteskab, Anne Margrethe Jessen. Hun blev født i Vellerup 13. juni 1881, datter af gårdmand i Vellerup, Johan Jessen (1834-1926) og Elsabe Cathrine Møller (1853-1919). Den 30. nov. 1909 blev de gift i Agerskov kirke. I ægteskabet fødtes 3 børn: Marie, Johan og Christian. Efter godt 8 års ægteskab døde Anne Margrethe Jessen af tuberkulose, den 10. marts 1916, i en alder af 34 år. Billedet er taget omkring 1909 i "Clausens Atelier", Grossestrasse 15, Apenrade, og lånt af Jenny Brodersen, Døstrup.

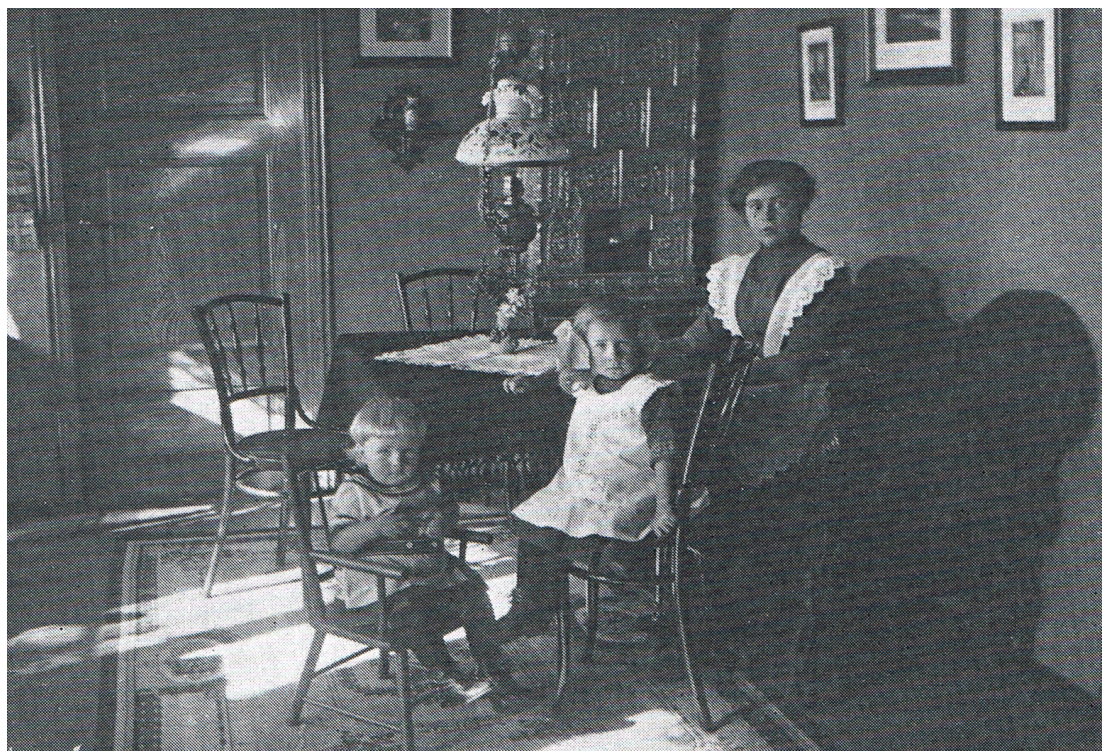
Nis Jepsen blev født 23. marts 1818. Den 28. okt. 1847 blev han gift med Anna Margrethe Schmidt, født 9. okt. 1826, en datter af inderste Rasmus Schmidt (1794-) og Dorthea Biel i Bedsted. I dette ægteskab fødtes to sønner, der begge døde som små. Også hustruen ser ud til at være død kort efter, og Nis Jepsen blev derefter gift 2. gang med en tvillingsøster til sin 1. kone. Hendes navn var Marie Christine Schmidt. Omkring 1851 flyttede han med familien til Korup.

Den næste ejer på gården i Mårbæk er Ludvig Hansen. Om ham haves der ingen oplysninger. Han havde den også kun i kort tid, hvorefter den blev overtaget af Andreas Jørgen Nissen. Han blev født 10. dec. 1814 og var søn af inderste og skrædder i Mårbæk, Asmus Nissen og Catharina Marie Nicolajsen (1787-1843). Andreas Nissen kom på seminariet i Tønder, hvorfra han blev dimitteret i 1835. Han var først andenlærer i Sørup fra 1835-42. Herfra flyttede han nu til Sølsted, hvor han den 19. dec. 1846 giftede sig med enkekonen, Catharina Andersen fra Laurup ved Døstrup. Omkring 1852 flyttede han med sin kone til Mårbæk, hvor han overtog gård C, Møllers gård. Han opgav lærergerningen, og i Bedsted blev han kort efter i stedet udnævnt til sognefoged. Et hverv han fik overdraget efter gårdmand Daniel Hinrichsen i Terp, der ønskede at fratrede på grund af nationale problemer, der opstod i forbindelse med 3-årskrigen 1848-50. Før udnævnelsen af Andreas J. N. Nissen til fly sognefoged gav pastor Ishøj ham følgende anbefaling: "Andreas Nissen er en meget praktisk mand, afgjort dansksindet og loyal".

Der blev ingen børn født i ægteskabet, til gengæld tog de et plejebarn til sig, ved navn Margrethe Petersen, der dog gik hen og døde for dem i 1863 omkring 10 år gammel. Hun var datter af daglejer i Døstrup, Hans Bruun Petersen og Dorthe Madsdatter.

Omkring 1876 gik Andreas Nissen på aftægt og gården blev i stedet overtaget af Peter Jessen Petersen. Han var født i Korup 29. dec. 1840. Ved overtagelsen hørte der 84,8 129 hektar til gården og i skatter og afgifter skulle der udredes 27 rigsdaler. Han var gift med Maria Callesen (1857-1916). De fik i deres ægteskab to børn, der dog begge døde som ganske små. I 1906 solgte de gården, hvorefter de flyttede til Bedsted på aftægt.

Herefter kom Jens Møller til gården i Mårbæk. Han var også ligesom den tidligere ejer født i Korup og opvokset i et godt dansk hjem. Han startede i 1901 som tjenestekarl i Mårbæk hos Christian Brodersen (gård A). Efter 5 år i tjenesten købte han i 1906 gården af Peter Jessen. Den 30. nov. 1909 blev han i Agerskov kirke gift med Anne Margrethe Jessen fra Vellerup. Hendes bror, Peter Jessen blev manufakturhandler i Aabenraa. I øvrigt blev hans søn, Erik Jessen i 1970 valgt som Sønderjyllands første amtsborgmester.

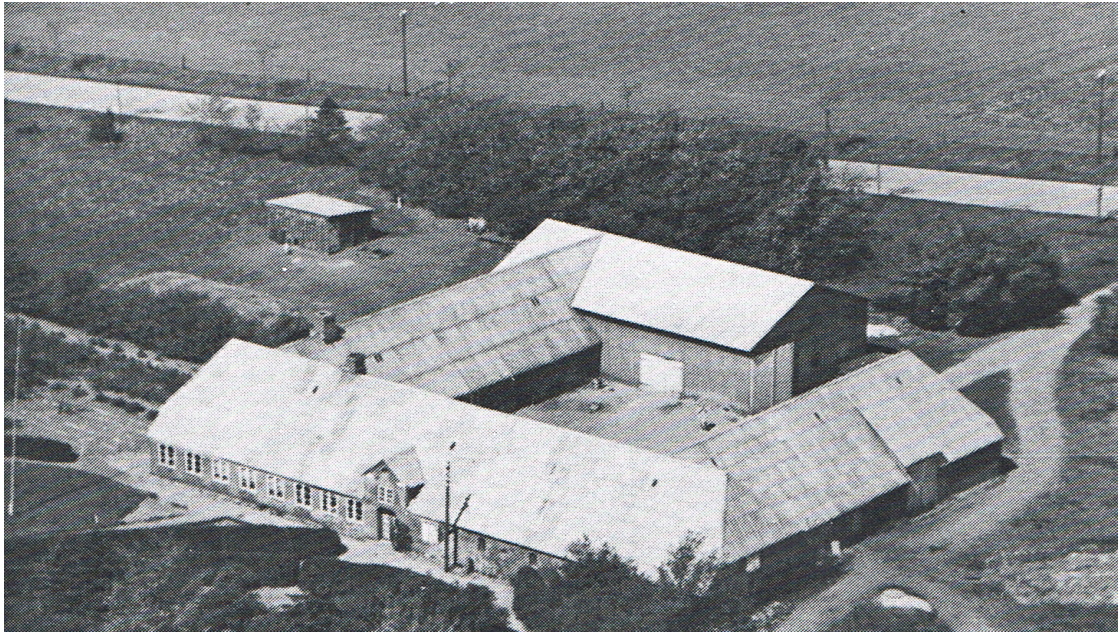


Æ dørens eller dagligstuen på Jens Møllers gård i Mårbæk. I sofaen sidder stuepigen Karoline Knudsen og har opsyn med børnene, Johan og Marie. Billedet er fra omkring 1914, og lånt af Jenny Brodersen, Døstrup.

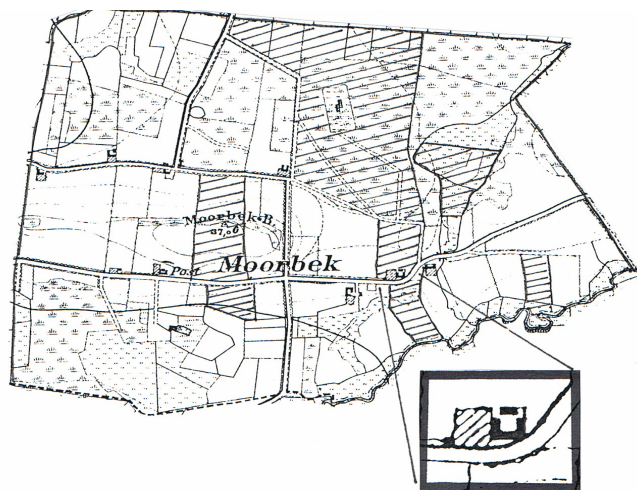
Få år senere blev Jens Møller indkaldt til krigstjeneste og lå ved østfronten. Imens blev gården nødtørftigt passet ved hjælp af russiske krigsfanger. Mens han var i krigen blev hustruen angrebet af tuberkulose. En tid lang var hun indlagt på sanatoriet i Vejle, men døde alligevel af sygdommen i 1916. Også sønnen Christian blev angrebet og døde kort tid efter.

Jens Møller kom efter krigen hjem til en meget forsømt gård, og kort tid efter blev Jens Møller 28. okt. 1919 gift 2. gang med Hansine Lydiksen fra Gærup ved Daler, datter af gårdmand, Lydik Jensen Lydiksen og Nicoline Marie Margrethe Nielsen. I Jens Møllers to ægteskaber fødtes 10 børn, 3 i det første og 7 i det andet. Disse var: Marie (1910-) gift med gårdmand i Gravlund, Hans Peter

Jepsen. Johan (1912-1994) blev gårdmand i Sdr. Vollum og gift med Ellen Christensen. Christian (1914-) døde godt 1 år gammel af tuberkulose. Christian (1920-) blev gårdmand i Arnitlund og er her gift med Anne Fogh. Lydik (1923-) blev gårdmand i Tohede og gift med Elna Jørgensen. En søn af dette par er Jens Møller, der i dag er indehaver af et automobilfirma i Bedsted. Anker (1925-) døde knap 2 år gammel. Margrethe (1927-) blev gift med gårdmand i Klovborg, Johan Achton Andersen. Thorvald (1930-) overtog i 1960 gården efter sine forældre. Jenny (1937-) blev gift i 1959 med Viggo Brodersen fra Øster Terp. De driver i dag en købmandsforretning i Døstrup. Den yngste er Else Marie (1939-). Hun blev i 1963 gift med gårdmand Hans Christensen, Lille Mommark i Lysabild sogn.



Møllers gård i Mårbæk, Hellevadvej 10. Billedet er taget efter vejreguleringen i midten af 1930-eme. Det bevirkede, at landevejen herefter kom til at ligge nord for gården. Før vejreguleringen lå stuehuslængen, der ses nederst i billedet, og som blev opført i 1836, lige ud til hovedvejen. Billedet er taget fra sydøst, og lånt af Marie Jepsen, Birkevej 4 i Bedsted.



De skraverede områder viser de jordstykker i Mårbæk (Bd. 1, bl. 6), der i 1876 ejedes af Andreas J. Nicolaj Nissen. Det samlede areal udgjorde da 84,8129 ha. Jorderne er indtegnet på et samtidigt målebordsblad: "Königliche Presusische Landes Aufnahme". Heri kort nr. 12 i målestok: 1 : 25.000



I midten af 1890-erne blev Jens Møller indkaldt til 3 års tysk militærtjeneste. Da Verdenskrigen i 1914 brød ud, blev han indkaldt, trods det, at Jens Møller da var fyldt 39 år og havde en syg kone. På billedet ses Jens Møller hjemme på orlov i 1916 i forbindelse med sin hustrus død og begravelse. Han ses her med sønnen, Christian på armen. En måned senere døde også denne dreng af tuberkulose, ligesom barnets mor, godt 1 år gammel.



Gårdmand i Mårbæk fra 1906-1950, Jens Lauritsen Møller og hans hustru af 2. ægteskab, Hansine Kjestine Lydixen. Jens Møller blev født i Korup 8. juni 1875, søn af gårdmand i Korup, Chresten Petersen Møller (1843-) og Cathrine Marie Jessen (1842-). Jens Møller blev 1. gang gift 1909 med Anne Margrethe Jessen. Hun døde efter få års ægteskab i 1916. Den 28. okt. 1919 blev han gift 2. gang med Hansine Lydixen, født i Gærup i Daler sogn 20. aug. 1899, datter af gårdmand i Gærup, Lydik Lydixen (1853-) og Nicoline Nielsen (1868-). I første ægteskab fødtes 3 børn, I andet ægteskab fødtes 7 børn: Christian, Lydik, Anker, Anne Margrethe, Thorvald, Jenny og Else Marie. Jens Møller døde efter en påkørselsulykke 6. sept. 1950 i en alder af 75 år. Hans hustru, Hansine døde 22. okt. 1980. Hun blev 81 år. Billedet er fra midt i 1940-erne, og lånt af Marie Jepsen, Bedsted.



Luffoto af Møllers gård i Mårbæk. Det er taget fra sydvest, og viser stuehuset nederst. Den højre længe blev i 1953 ombygget til kostald, mens længen til venstre, svinestalden blev ombygget i 1970. Den bagerste længe er laden. Den opførtes i 1928 og øverst i billedet ses maskinhuset fra 1965. Billedet er fra 1990, og lånt af Jenny Brodersen, Døstrup.

I 1943 kunne man i bogen om Danske Landmænd læse følgende om Jens Møller og hans gård i Mårbæk: "Gården er på 120 tønder land + 16 tønder land skov, hede og mose. Besætningen er på 7 heste, 14 køer, 21 ungvæg og 30 svin. Jens Møller er uddannet ved landbruget, og har været på Vinding Højskole. I dag er han medlem af menighedsrådet og i skolekommissionen. Derudover er han taksationsmand i den lokale hesteforsikringsforening, medlem af mejeriets bestyrelse i Bedsted samt formand for Dansk Samling". - Senere blev han også medlem af Bedsted sogneråd, hvor han sad i 2 fire års perioder

Som den dygtige landmand Jens Møller var, blev han og hustruen i 1950 hædret med både hedeselskabets store sølvbæger samt en medalje for landboflid, idet de forarbejdede en hel del hede til brugbart agerjord. Desværre kom Jens Møller ikke til at opleve denne påskønnelse, idet han på cykel, på vej til en folkeafstemning i Bedsted skole, blev påkørt af en lastbil den 5. sept. 1950. Dagen efter døde han af sine kvæstelser.

Hans hustru, Hansine drev gården videre i samarbejde med sønnerne Thorvald og Lydik indtil Thorvald alene overtog gården i 1960. Hansine Møller døde 81 år gammel 22. okt. 1980 efter i nogle år at have været beboer på Solgården i Bedsted.

I 1960 overtog Thorvald, som før nævnt, gården. Han blev født 24. juli 1930, og den 21. maj 1961 blev han gift med Mary Thomsen (1938-), datter af gårdmand i Ellum, Christian Thomsen og hustru Anne Margrethe Thomsen. I dette ægteskab fødtes 4 børn: Jens Christian er mekaniker og bor i Øster Terp og er her gift med Rigmor Christoffersen. Conny bor i Tohede sammen med mekaniker, Bjarne Hansen, der er ansat ved BE-LØ i Bedsted. Aase bor i Ravsted sammen med Jørgen Jensen, der er en bror til købmand i Bedsted, Bent Jensen. Gerda er bosat i Rødekre.

I 1980 måtte Thorvald Møller opgive landbruget på grund af et dårligt helbred. Han døde 28. jan 1992. Enken, Mary Møller valgte herefter samme år at sælge gården til Bent Schrøder, Øster Terp, hvorfor gården herefter blev nedlagt som et selvstændigt landbrug. Selve bygningerne blev solgt til maler Karl H. Sinn og hustru, Kanthi, mens Mary Møller valgte at flytte til Løgumkloster.



Gårdmand i Mårbæk fra 1960-92, Thorvald Møller og hustruen, Mary Thomsen. Thorvald Møller blev født i Mårbæk 24. juli 1930, søn af gårdmand i Mårbæk, Jens Lauritsen Møller (1875-1950) og Hansine Kjestine Lydiksen (1899-1980). Den 21. maj 1961 blev Thorvald Møller gift i Løgumkloster kirke med Mary Thomsen, født i Ellum 24. feb. 1938, datter af gårdmand i Ellum, Christian Thomsen (1910-1993) og Anne Margrethe Thomsen (1915-1986). I ægteskabet fødtes 4 børn: Jens Christian (1962-), Conny (1963-), Aase (1966-) og Gerda (1972). Thorvald Møller døde 28. jan. 1992. Han blev 61 år gammel. Billedet er taget foran hoveddøren på gården i Mårbæk, i forbindelse med parrets sølvbryllup i 1986. Det er lånt af Mary Møller, Mølleparken 143 i Løgumkloster.

Kilde:

- Jordebogen for Sønder Rangstrup herred: Inventariet for 1709. Amtstuearkiver nr. 496. Landsarkivet i Aabenraa. - Peter Kr. Iversen: "Tre gottorpske jordebøger 1607-09". Bind 1-2. Skrift nr. 73, udgivet af Historisk Samfund for
- Sønderjylland. Aabenraa 1995. (Ang. Povel Jessens og Thuge Jepsens gård i Mårbæk, side 150-51).
- F. Falkenstjerne og A. Hude: "Sønderjyske skatte- og jordebøger fra Reformationstiden". 1895. (Ang. oplysninger om
- Peter Lassens og Las Petersens gård i Mårbæk, side 128. 139-40 og 389). Se også side 429.
- Skyld- og Panteprotokollen for Sdr. Rangstrup herred: Ang. Møllers gård, (bind 1, blad 6) med henvisninger bagud til bind 1, folie 413 og 415.
- L. S. Ravn: "Lærere i Nordslesvig ca. 1814 - 1920". 1978. (Heri om Andreas N. J. Nissen, nr. 2120).
- "Tønder Seminarie-Stat". Udgivet af Jens Lampe. 1963. (Ang. Andreas N. J. Nissen, nr. 870, side 65).
- "Danske Landmænd og deres indsats". Sønderborg og Aabenraa amter. 1943. (Ang. Jens Møllers gård i Mårbæk). - Erik Jessen, Aabenraa: "Firmaet Peter Jessen i Aabenraa - en blandet manufakturhandel gennem trekvart århundrede", artikel i Sønderjyske Årbøger 1992. side 183-208. (Ang. slægten Jessen fra Vellerup).

- ”Danske Gårde i tekst og billeder”. Samlet og udgivet af forlaget Danske Landbrug. Bindet om Sønderjyllands amt, 1B. 1991. (Heri om Møllers gård, side 125).
- Marie Jepsen, født Møller, Bedsted. Jenny Brodersen, født Møller. Døstrup og Mary Møller, Løgumkloster: Oplysninger om slægten og gården i Mårbæk, samt lån af billeder.

Kanalgravning i Terp i 1950-erne

Da man i 1950-erne gravede kanalen i forbindelse med projekteringen af Ginegårdsvej blev der sagt, at det var Suez Kanalen man var i gang med at grave.

"Hvorfor kalder i den for Suez Kanalen?", var der en, der spurgte.

"Jo, det må den da hedde, for der henne ligger Tyrkiet, og derovre på den anden side ligger Grækenland".

Kilde:

- Gårdmand, Lars Peter Stigsen, Ginegård i Øster Terp: Mundtlig oplysning af marts 1990.

Bækgård (D) i Mårbæk

Den østligste af Mårbæks fire gårde ligger tæt ved Bolbro bæk. Af samme grund har gården derfor i nyere tid fået navnet Bækgård. Fra gammel tid var det en kongelig gård, hvis første kendte besiddere er Peter Asmussen og Hans Kallesen. De nævnes som samejere. Peter Asmussen ejede halvdelen og Hans Kallesen en tredjedel. Oplysningerne herom stammer fra Klosterets udsæds opgivelser hos undersåtterne i 1607. Den årlige udsæd var 6 ørter rug, 1 ørte og 2 skæpper byg og 6 skæpper boghvede. Der høstes 30 foder bjerghø og 18 ørter rug. Den årlige skyld til klosteret var 2 ørter rug, 15 skæpper havre, 1 svin eller 1 ørte byg, for 1 svin 1 daler, dertil 1 gås, 2 høns og 10 foder tegltørv. Til gården hørte desuden et mindre stykke stufjord, et stykke særjord, der ikke hørte med under landsbyfællesskabet og som lå østen for gården.

På anden måde beregnes den årlige udsæd til 180 skæpper, svarende til 22 1/2 tønner sæd, der igen fortæller os, at gården havde Ca. 22 1/2 tønner land under plov.

Gårdens ejerrække kan med stor sandsynlighed føres endnu længere tilbage, til Rasmus Petersen, der nævnes 1548. Han er sandsynligvis far til førnævnte Peter Asmussen, men i 1546 nævnes en Per Andersen på gården. Han skænker dette år kirken en fåreskindskåbe for sin hustru. Per Andersen har sandsynligvis giftet sig ind på gården, idet han var en søn fra Arndrup Mølle. Per Andersens søn er også uden tvivl førnævnte Rasmus Petersen.

I 1641 hedder gårdens ejere Peter Jessen og Hans Kallesen. Peter Jessen er muligvis et barnebarn af Peter Asmussen. På Mejers kort nævnes det også, at gården var på i otting, svarende til en halvgård.



Bækgård i Mårbæk, Hellevadvej 12 omkring 1910. Foran østgavlen ses fra venstre gårdmand, Peter Høeck, hustruen, Anna Margrethe Wollesen, datteren Cecilie, familiens hund og yderst en dame, hvis navn ikke er identificeret. Billedet er hentet fra et postkort, afsendt af Cecilie Høeck, stemplet i Øster Terp i 1913, til veninden, Justine Hermann i Hørup på Als. Kortets tekst lyder: "Liebe Justine. Ich bin gesund und munter. Ich gehe jeden Tag zur Schule. Gruss von deine freundin, Cecilie". Billedet er lånt af Anne Margrethe Jørgensen, Aabenraa.

Et par slægtled senere nævnes Niels Christensen som eneejer. Han var født 1674. Hans hustru nævnes ikke ved navn, men det vides at hun døde i 1745 i en alder af 67 år. Som enke- og aftægtsmand giftede Niels Christensen sig igen i 1747 med Ellen Bertelsdatter, en "kniplepige fra Bedsted", der muligvis var datter af gårdmand Bertel Hansen i Bedsted.

Bd. 1, blad 4

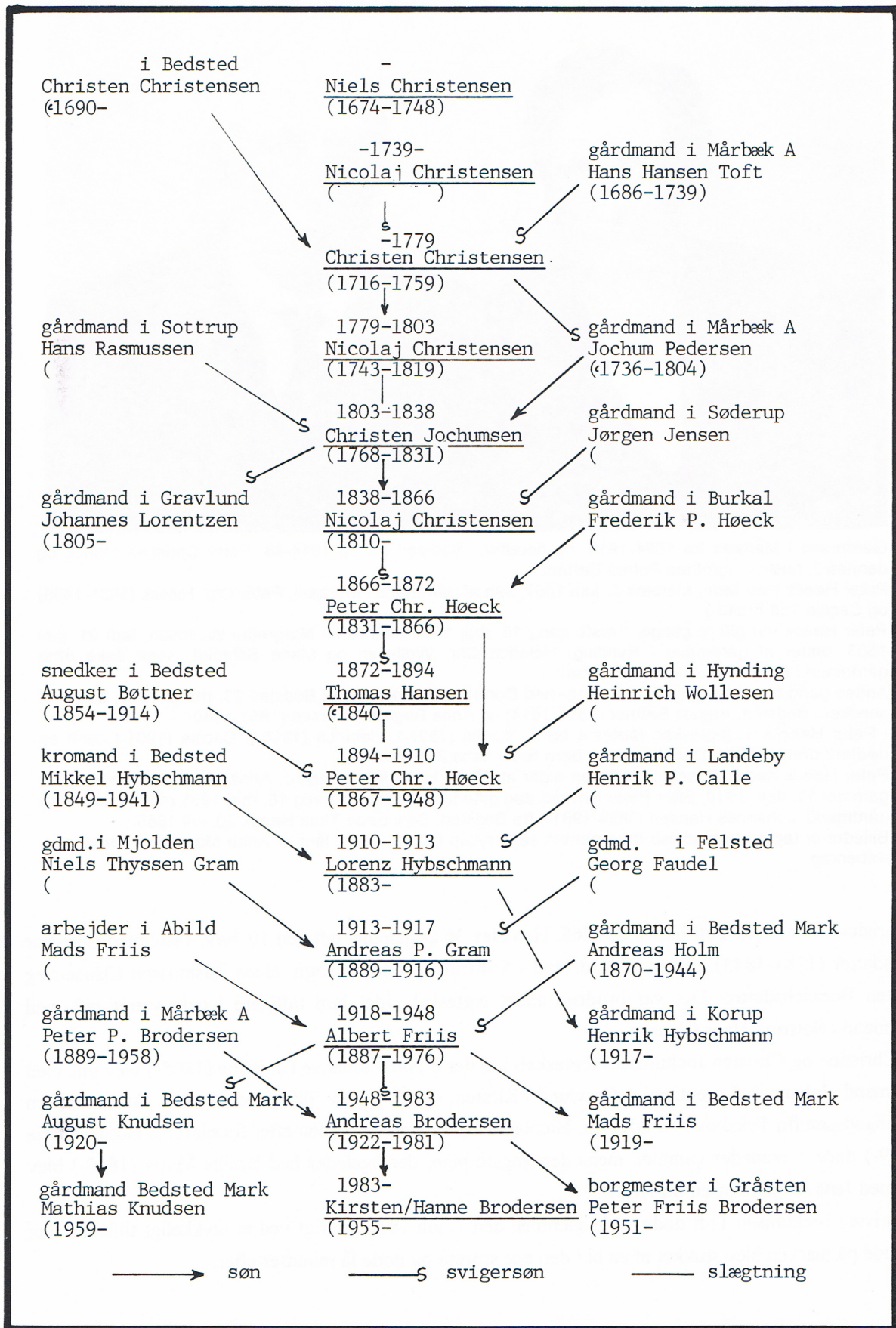
møller i Arndrup
Anders
(1440-

Bækgård (D) i Mårbæk

Hellevadvej 12

-1546-
Per Andersen
(1470-
↓
-1548-
Rasmus Petersen
(1510-
↓
-1607-
Peter Asmussen / Hans Kallesen
(1550- / (1560-
↓
-1641-
Peter Jessen / Hans Kallesen
(1590-

(-)



I 1739 nævnes en Nicolaj Christensen som gårdens ejer. Der findes ingen oplysninger om ham, men der er sandsynligvis tale om en slægtsforbindelse til den næste ejer, Christen Christensen, idet

den sidstnævntes ældste søn og efterfølger på gården rar navnet Nicolaj Christensen Toft efter forgængeren. Det må også være Christen Christensen, der i 1741 lader gården ombygge. Årstallet "1741" kunne indtil for nylig stadig læses på Bækgårds ældste murværk, stuehuslængens østgavl.



Gårdmand i Mårbæk fra 1894-1910, og derefter i Bedsted fra ca. 1914-48, Peter Christian Høeck og dennes 2. hustru, Dorothea Petrea Bøttner. Peter Høeck blev født i Mårbæk 5. juni 1867, søn af gårdmand i Mårbæk, Peter Chr. Høeck (1831-1866) og Cecilie Toft (1843-). Peter Høeck var gift to gange. Første gang 18. maj 1894 med Anna Margrethe Wollesen, født 21. juni 1863, datter af gårdmand i Hynding, Heinrich Chr. Wollesen og Marie Schmidt, samt enke efter gårdmand i Bredevad, Andreas Petersen. Anden gang blev han gift 18. okt. 1918 med Dorothea Bøttner, født i Bedsted 23. marts 1887, datter af snedker i Bedsted, August Bøttner (1854-1914) og Anne Birgitte Petersen (1851-1940). I Peter Høecks 1. ægteskab fødtes 4 børn: Nicolaj (1897-), Heinrich (1898-), Cecilie (1901-) samt en dødfødt dreng i 1904. Der blev ingen børn født i hans 2. ægteskab. Peter Høeck døde 30. sept. 1948 i en alder af 71 år. Hans første hustru, Anna Margrethe døde 47 år gammel 11. dec. 1910. Efter Peter Høecks død giftede enken sig 2. gang 18. maj 1951 med pensioneret gårdmand, Johannes Hansen (1894-1961-) fra Bedsted. Selv døde Thea Høeck 20. juli 1965. Billedet er taget i forbindelse med parrets sølvbryllup i 1943, og er lånt af Anna Margrethe Jørgensen, Aabenraa.

Christen Christensen blev den 8. feb. 1743 gift med nabodatteren, Bodil Hansdatter Toft (1720-1779) fra gård A. I ægteskabet fødtes 7 børn, hvoraf de fleste døde som små eller som helt unge. Christen Christensen døde selv kun 43 år gammel og blev begravet 21. jan. 1759 sammen med 2 af sine sønner: Christen og Hans. De døde samme dag henholdsvis 3 og 2 år gamle. Af de øvrige børn overtog som førnævnt den ældste søn, Nicolaj gården, mens Christine (1752-) blev gift med nabogårdmand, Jochum Pedersen Toft. Deres ældste søn, Christen blev iflg. købekontrakten af 15. juli 1803 ejer af Bækgård, da Nicolaj Christensen forblev ugift og derfor ingen arvinger havde.

Christen Jochumsen Toft blev født 1768. Han blev 36 år gammel gift den 10. nov. 1804 med Christine Hansdatter (1781-1843), datter af gårdmand i Sottrup i Bylderup sogn, Hans Rasmussen Clausen og Kirsten Bonnichsdatter. Det var brudens andet ægteskab, idet hun tidligere havde været gift med gårdmand i Sottrup, Hans Clausen.

I Christine og Christen Jochumsens ægteskab var der 5 børn: Johanne Christine (1805-) blev gift med gårdmand Johannes Lorentzen i Gravlund. Kirsten (1807-) blev gift med Anders Andersen, en gårdmandssøn fra Tykskov i Abild sogn. Nicolaj (1810-) overtog gården efter forældrene. Botilla Maria (1819-) døde 5 måneder gammel, mens den yngste pige, der ligeledes hed Botilla Maria (1820-) blev gift med Jens Jørgen Jensen fra Hejsel.

Christen Jochumsen Toft døde 63 år gammel, den 7. juli 1830, i øvrigt ved et ulykkeligt tilfælde, idet han ude på marken blev stukket af en bi i den ene storetå og døde få minutter efter.



Bryllupsbillede fra Mårbæk 1913. Midt i billedet ses brudeparret Andreas Petersen Gram og Alvine Caroline Faudel. Blandt bryllupsgæsterne genkendes flere af naboerne. Person nr. 9 fra venstre er gårdmand Jens Møller. Foran ham sidder Nicoline Brodersen, født Lydiksen. Yderst til højre ved siden af hunden står gårdmand Christian Brodersen. Person nr. 5 fra højre er gårdmand Peter Brodersen. De to damer, der sidder yderst til højre er Jens Møllers hustru, Anne Møller, født Jessen og Peter Brodersens hustru, Kirsten Brodersen, født Brodersen. Billedet er taget i gårdspladsen på Bækgård foran hoveddøren. Det er lånt af Kirstine Brodersen, Bedsted.

Sønnen, Nicolaj Christensen blev nu ejer af gården, ifølge købs- og overladelleskontrakten af 18. aug. 1838. Året forinden var han i forvejen blevet ejer af nabogården (gård C), idet Peter Jespersen (1779-) stoppede som gårdmand, hvorefter han flyttede til Øster Terp, hvor han nedsatte sig som kromand. Nicolaj Christensen solgte dog senere, i 1847, gården videre til Hans Jepsen.

Nicolaj Christensen Toft blev gift 17. apr. 1841 med Anna Catharina Jørgensen, datter af kådner og snedker, og senere gårdmand i Søderup i Hjordkær sogn, Jørgen Jensen og Silla Marie Jørgensen. Dette par ses ikke at være døde i Bedsted sogn. Muligvis er de flyttet fra Mårbæk, måske til Søderup for at overtage hendes fødegård. Fraflytningen er sket omkring 1866, idet deres datter Cecillie Marie (1843-) bliver tilbage på gården, som hun sammen med sin mand, Peter Christian Høeck, overtog samme år. De blev gift 6. apr. 1866. Peter Chr. Høeck blev født den 13. juni 1831, som søn af gårdmand i Burkal, Frederik Peter Høeck og Kjestine Møller.

Den 1. marts 1866 overtog de Bækgård, ifølge købskontrakten, men allerede samme år den 16. dec. døde Peter Høeck, kun 35 år gammel. Hans hustru var da gravid og fødte 5. maj 1867 en søn, der blev opnævnt efter faderen. Mere om ham senere.

Omkring 1870 giftede enken sig 2. gang med Thomas Thomsen. Hvorfra han stammede vides ikke. I dette ægteskab fødtes 6 børn: Christine Marie (1879-) døde 6 år gammel i 1885. De andre var Ellen Helene (1872-), Anne Cathrine (1873-), Nicolaj (1875-), Tobine Cecillie (1883-) og Christine Marie (1886-). Deres skæbne kendes ikke, men de er muligvis omkring 1894 sammen med forældrene flyttet til Thomas Thomsens fødeegn, idet sønnen Peter Høeck fra hustruens første ægteskab samme år overtager gården i Mårbæk, der i 1876 nævnes at have et jordtilliggende på 77,5587 ha.



Albert Friis' s gård i Mårbæk. Han overtog den 3-længede gård sammen med sin hustru i 1919. Den var da meget forfalden. Den ældste del af gården er stuehus-længen, der stammer fra 1741. Til venstre med stråtag ses hestestalden, der blev opført i 1844. Man lægger også især mærke til vejen, der dengang gik tættere forbi gårdens nordside. Billedet er fra sidst i 1920-erne, og lånt af August Knudsen, Bedsted.

Peter Chr. Høeck blev knap 27 år gammel gift i Bedsted kirke med Anna Margrethe Wollesen (1863-1910), en datter af gårdmand i Hynding, Ravsted sogn, Heinrich Chr. Wollesen og Marie Schmidt. Hun havde dog tidligere været gift med Andreas Petersen i Bredevad. I deres ægteskab fødtes 4 børn: Nicolaj Peter (1897-) døde godt i måned gammel. Heinrich Peter (1898-) døde 2 måneder gammel i 1899. Cecilie Marie (1901-) blev gift i Bedsted 22. nov. 1935 med Rasmus Hansen Clausen (1901-), søn af parcellist i Årtoft i Klipleve sogn, Jens Peter Clausen og Anna Margrethe Jespersen. Peter Høeck og Anna Margrethe Wollesens fjerde barn kom dødfødt til verden i 1904.

I 1910 døde Anna Margrethe Wollesen og kort tid efter opgav Peter Høeck at drive fødegården videre. Hvad grunden hertil var, vides ikke. Først flyttede han til et andet sted i Mårbæk og omkring 1914 overtog han et mindre gårdbrug i Bedsted, Snerlevej 1, der i dag bebos af Henning Andersen. Peter Høeck blev 18. okt. 1918 gift 2. gang med Dorothea Bøttner (1887-1965), en datter af snedker

i Bedsted, August Bøttner og Anne Birgitte Petersen. Efter Peter Høecks død i 1948 giftede enken sig 2. gang 18. maj 1951 med enkemand og pensioneret gårdmand i Bedsted, Johannes Hansen (1894-1961).

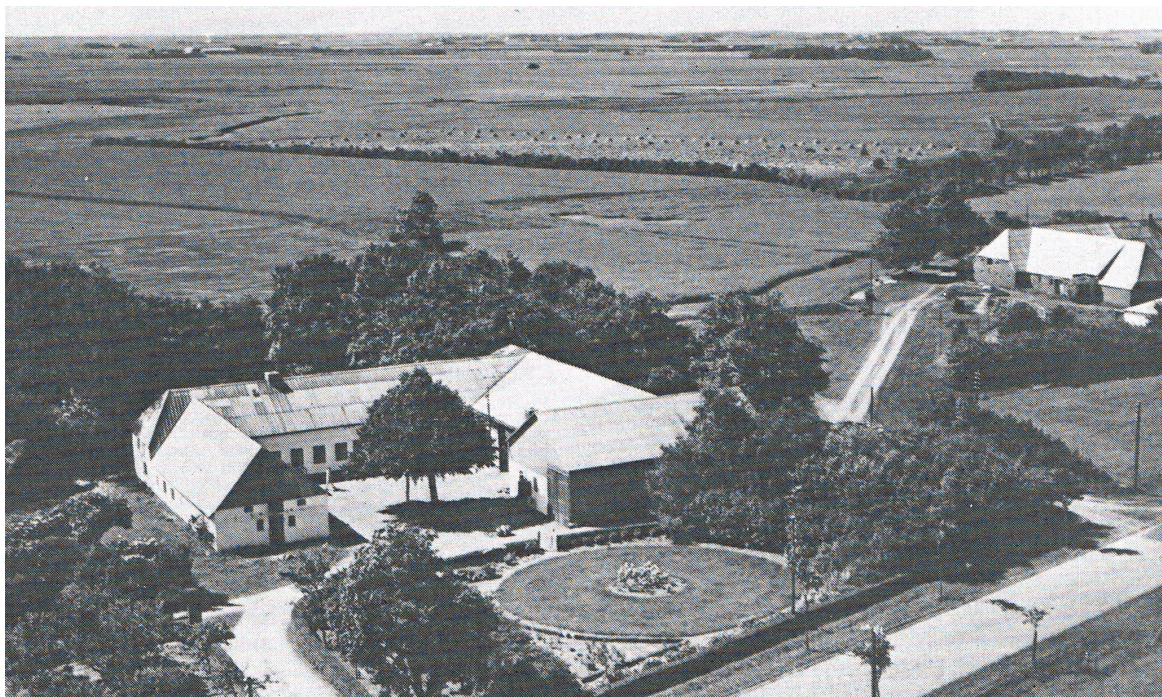


Gårdmand i Mårbæk fra 191 9-1 948, Albert Nielsen Friis og hustruen, Johanne Holm. Albert Friis blev født i Emmerske den 8. sept. 1887, søn af arbejder, Mads Lausen Friis og Nielsine Oline Petersen, Hedehusene i Abild sogn. Den 7. juni 1918 blev han i Bedsted kirke gift med Johanne Holm, født 19. feb. 1898, en datter af gårdmand på Bedsted Mark, Andreas Holm (1 870-1 944) og Anna Andersen (1 867-1 955). I ægteskabet fødtes 8 børn: Mads, Anna Margrethe, Oline, Kjestine, Agnes, Andreas, Andreas (2) og Elli. Albert Friis døde 88 år gammel den 23. feb. 1976. Hustruen, Johanne døde 9. dec. 1962. Hun blev knap 65 år gammel. Billedet er fra ca. 1940 og lånt af Kjestine Brodersen, født Friis, Bedsted.

Lorenz Hybschmann blev den nye mand på gården fra 1910. Han var krosøn fra Bedsted, men allerede 3 år senere i 1913 måtte han gå fra gården. Han flyttede herefter med sin hustru og to børn til Korup, hvor efterkommerne endnu i dag driver den gård, som Lorenz Hybschmann der overtog. I 1910 var han blevet gift med Marie Hansine Calle (1891-) fra Landeby, en datter af gårdmand Henrik Petersen Calle og Anna Catharina Petersen. De fik 4 børn: Maren (1911-) blev i 1934 gift med Hans Iver Hansen fra Søgård. Henrik (1913-) døde kun 3 dage gammel. Mikkel (1914-) blev gift i 1938 med Anne Gotthardsen fra Daler og bosatte sig i Abild. Og Henrik Hans Peter (1917-) overtog gården i Korup efter forældrene.

Den næste besidder af Bækgård var Andreas Petersen Gram, født i Mjolden 17. feb. 1889 og søn af gårdmand i Mjolden, Niels Thyssen Gram og Bolette Marie Petersen. Som ung kom Andreas Gram til Mårbæk som tjenestekarl hos Christian Brodersen (gård A). Efter tre års tjeneste blev gården efter Lorenz Hybschmann sat til salg, og Andreas Gram blev opfordret til at købe gården, der nu havde et jordtilliggende på i alt 61,2826 ha. Samme år den 11. okt. 1913 blev han i Bedsted kirke gift med Alvine Caroline Faudel, født 3. juni 1889, og datter af gårdmand i Tråsbøl i Felsted sogn, Georg Carl Edvard Faudel og Eleonora Petersen. I anledning af brylluppet blev et lindetræ plantet midt på gårdspladsen. Træet står endnu. Kort tid efter brylluppet blev Andreas Gram indkaldt til krigstjeneste og faldt 1. sept. 1916. Imens blev gården passet af hustruen, der nu var blevet enke. Desuden var hun gravid og fødte et par måneder senere, den 11. dec. 1916 søn nr. 2,

der efter sin afdøde far fik navnet: Andreas Gram. Han blev senere gårdmand i Øsby. I forvejen havde hun sønnen Carl Thyssen Gram (1914-).



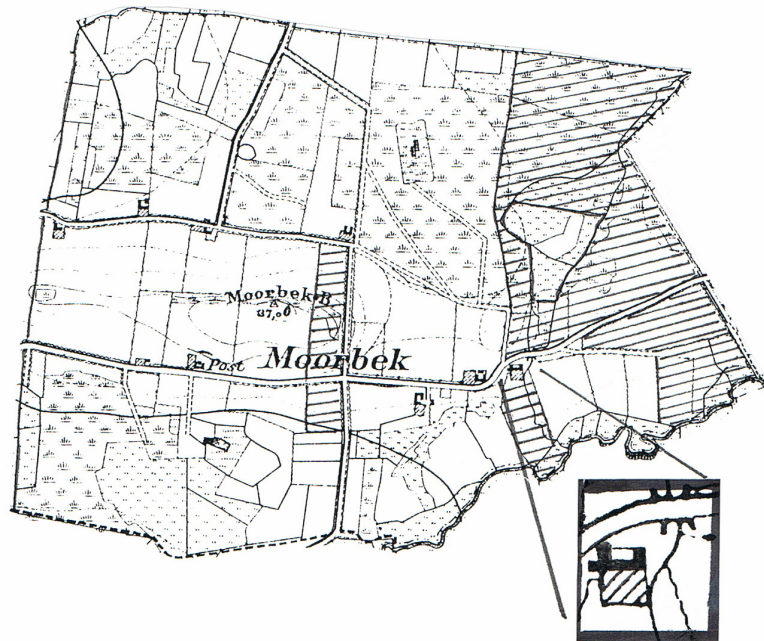
Bækgård i Mårbæk. Gården er den østligste af de 4 gamle gårde fra middelalderen. Den var fra gammel tid en kongelig gård, der skulle betale sine skatter i Løgumkloster. Den bagerste gårdlænge, stuehuset, stammer fra 1741. Den østre længe er fra 1844. Den blev indtil 1951 anvendt som hestestald, derefter benyttet som svinestald. Den vestre længe er kostalden og ud mod vejen ses laden, der blev opført omkring 1940. I midten af 1920-erne blev stråtaget udskiftet med zink. Landevejen nederst i billedet er fra 1930-erne. Den gik tidligere tættere forbi Bækgård og videre vestpå, men slog en bue syd om gården (Møllers gård) yderst til højre. Billedet er taget i høstens tid omkring 1970 af Fredericia Luftfoto, og lånt af Kjestine Brodersen, Bøgevej 3, Bedsted.

I 1917 opgav Andreas Grams enke at drive gården videre, hvorefter den blev overtaget af Vogelgesang. I 1919 blev gården købt af Albert Friis på en tvangsauktion. Den var ved overtagelsen meget forfalden, og af dyr fandtes der ikke andet end en enkelt mager og gammel ko. Albert Friis blev født i Emmerske i 1887, søn af arbejder Mads Lausen Friis og Nielsine Oline Petersen. 30 år gammel blev han 7. juni 1918 gift i Bedsted kirke med Johanne Holm (1898-1961), en datter af gårdmand på Bedsted Mark, Andreas Holm og Anna Andresen. I ægteskabet fødtes 8 børn: Mads L. Friis (1919-) blev i 1945 gift med Helga Andersen fra Græsted. De overtog bedsteforældrenes gårdbrug på Bedsted Mark. Anna Margrethe (1920-) blev gift i 1941 med politibetjent i Tønder, Paul Chr. Petersen. Oline Nielsine (1924-) blev i 1948 gift med gårdmand på Bedsted Mark, August Knudsen. Kjestine Marie (1925-) overtog forældrenes gård og blev gift med nabosønnen fra gård A. Andreas Brodersen. Agnes (1929-) blev gift i 1956 med skibstømrer i Esbjerg, Karl Larsen. Andreas (1930-) døde 5 dage gammel.

Andreas (1934-) blev gift med Ella Kragh Jensen fra Hammel ved Skanderborg, og sammen overtog de en ejendom ved Hellevad. Den yngste, Elli Johanne (1937-) er ugift og er bosat i Bedsted.

Albert Friis var stærkt tilknyttet Indre Mission og var fra 1920 medlem af Bedsted sogns menighedsråd. Han var som gårdmand flittig og nøjsom og fik gennem de 35 år gården omdannet til

et veldrevet landbrug. I 1949 flyttede han og hustruen til Bedsted, hvor de boede på aftægt i Kirkegade overfor kirken.



De skraverede områder viser de jordstykker i Mårbæk, (Bd. 1, bl. 4), der i 1876 ejedes af Peter Chr. Høeck. Det samlede areal udgjorde da 77,5587 ha. Jorderne er indtegnet på et samtidigt kort.



Gårdmand i Mårbæk fra 1948-1983, Andreas Brodersen og hustruen, Kjestine Friis. Andreas Brodersen blev født i Mårbæk 30. juni 1922, en søn af gårdmand i Mårbæk, Peter Petersen Brodersen (1889-1958) og Kisten Brodersen (1891-1972). Den 23. april 1948 blev Andreas Brodersen gift i Bedsted kirke med Kjestine Marie Friis, født i Mårbæk 21. juli 1925, datter af gårdmand i Mårbæk, Albert Nielsen Friis (1887-1976) og Johanne Holm (1898-1962). I ægteskabet fødtes 3 børn: Peter og tvillingepigerne, Johanne og Kirsten. Andreas Brodersen døde godt 58 år gammel den 16. Jan. 1981. Billedet er taget i 1973 i forbindelse med parrets sølvbryllup, og lånt af enken, Kjestine Brodersen, Bøgevej 3, Bedsted.

I 1949 overtog Johanne og Albert Friis s datter og svigersøn, Kjestine og Andreas Brodersen slægtsgården. Andreas Brodersen blev født på nabogården (A) 30. juni 1922, som søn af gårdmand Peter Petersen Brodersen og Kirsten Brodersen. De blev gift i 1948. Udover landbruget sad Andreas Brodersen i flere perioder i Bedsted sogns menighedsråd. Trods flere års tiltagende sygdom blev gården passet med flid og dygtighed indtil han døde 16. jan 1981 i en alder af kun 58 år.

I ægteskabet fødtes 3 børn: Peter (1951-) blev i 1972 gift med Margit Petersen fra Tohede. De er begge lærere og bosat i Alnor ved Gråsten. I årene 1990-93 var Peter Brodersen Gråstens borgmester. Johanne og Kirsten er tvillinger, født i 1955. I 1983 overtog de i fællesskab forældrenes gård. Al dens jord er bortforpagtet og begge ernærer sig som lærere. Kirsten i Rinkenæs, mens Hanne er ansat i Agerskov. De er i disse år i færd med en større renovering og modernisering af gården.

Kilde:

- Peter Kr. Iversen: "Tre gottorpske jordbøger 1607-09". Bind 1-2. Skrift nr. 73, udgivet af Historisk Samfund for Sønderjylland. Aabenraa 1995. (Aug. Peter Asmussens og Hans Kallesens gård i Mårbæk, side 46-47). Se også side 231.
- Skyld- og Panteprotokollen 1739-1882. Nr. 983. Retsbetjentarkivet for Rise- og Sønder Rangstrup herred. (Heri om den kgl. gård i Mårbæk. litra A, fol. 317 og litra E. fol 203.
- M. Mackeprang: "Løgum Kloster og dets gods", artikel i Sønderjyske Årbøger 1945, side 20-127.
- "Danske Garde i tekst og billeder". Samlet og udgivet af Danske Landbrug 1991. Heri bind 1B om Sønderjyllands amt. (Ang. Bækgård, side 125).
- Kjestine Brodersen, Bøgevej 3, Bedsted: Oplysninger om slægten og gården i Mårbæk.
- Anna Margrethe Jørgensen, født Clausen, Haderslevvej 80. Aabenraa: Lån af Billeder.

Oplysninger:

- Tegltørv. En landgildeafgift, der skulle udredes til klostrets teglværker.
- Stufjord. Særjord, der var holdt udenfor landsbyfællesskabet.
- Foder. En rum enhed, der blev brugt om fx høg, og som cirka svarede til et læs.

Da Martin Madsen så en høg i sin hønsegård

En gang var Peter Høeck på et lille værtshusbesøg på kroen i Bedsted. Da han senere på hjemvejen på cykel kørte ad Sivkrovej kom han desværre til at dreje lidt for tidligt til højre. Han skulle have været ned ad Rønnevej til Snerlevej, hvor han sammen med Thea Høeck havde sin bopæl i nr. 1.

I stedet kørte han ind i landmand, Martin Madsens (Sivkrovej 11) indkørsel, hvor han til sidst endte i hønsegården. Martin Madsen kom straks farende ud af huset, da han hørte larm fra hønsegården og fik straks hjulpet Peter Høeck fri fra blindgyden.

Allerede næste dag gik snakken i Bedsted om, at Martin Madsen havde set en høg i sin hønsegård. Historien kom dog også snart Peter Høeck for øre, hvortil han bemærkede: "Hvorfor skø' dø it æ fugl?"

Kilde:

- Anthoni Knudsen. Løgumkloster: Mundtlig meddelelse i 1984.

Oplysninger:

- Martin Madsen (1870-1947) var landmand i Bedsted og gift med Cathrine Marie Haugaard.
- Peter Høeck. Om ham kan der læses side 770.

Mårbækbjerg

Novelle af Nic. C. Nielsen

Hvor tit er jeg ikke kommet forbi Mårbæk Bjerg, denne lange naturlige skanse, der hæver sig lige op af sletten og løber langs med Aabenraa-chausseen i øst-vestlig retning. Glade kørte vi forbi bjerget, når vi om sommeren gjorde vor regelmæssige udflugt til Aabenraa, optaget af forventningen om de glæder, der ventede i den så kønt beliggende by.

Lige så glade så vi drenge over til bjerget, når vi fra pensionatet i Rise, som vi var anbragte i, stundede frem mod ferienes alt for korte hjemmeophold. Havde vi først nået Mårbæk Bjerg, var fædrenehjemmet ikke langt borte mere, og den gamle klosterkirke kunne vi tydeligt skimte.

Da jeg efter mange års forløb i året 1914 som gammel mand blev kommissarisk præst i Bedsted, kom bjerget med dets omgivelser til at ligge indenfor mine enemærker og jeg så da selvfølgelig lidt på det. Var jeg en klar sommerdag på vandring i den ende af sognet, indrettede jeg det gerne således, at jeg kunne spise mit medbragte smørrebrød på bjergets top, og det var da mig en glæde, at jeg med øjet kunne omspænde Slesvigs hele bredde, fra Aabenraas skove i øst til de Nørre Løgumbakker mod vest, og med stor fornøjelse hilste jeg på Tønder og Møgeltønders kirketårne i sydvest, men især havde jeg romantiske forhåbninger med hensyn til selve bjerget.



Mårbæk Bjerg. I gamle dage havde man en naturlig respekt for de underjordiske eller vætterne, som man også kaldte dem, der boede inde i bjerget. Som man kan se på billedet blev denne gamle uskrevne lov ikke respekteret, da man i 1970-erne startede en stortilet grusgravdrift i bjerget. Man fik dog senere grusgravningen standset, og i 1976 blev Mårbæk Bjerg erklæret for fredet.. Se også billedet side 124. Foto: H. Haugaard, april 1982.

Jeg spurgte sommetider de kære venner, der boede under bjerget, om de ikke kendte nogen historier om det. Bor der ingen nisser derinde? Står det aldrig på gloende pæle? Men ak! Bjerget havde ingen beboere og det havde altid været lige lukket, som det nu lå for mit blik. Tit, når jeg gik forbi, nikkede jeg over til det og sagde: ”Du har sikkert alligevel en historie til mig!” - Og så kom

det, som det altid er tilfældet, langt herligere end jeg havde anet. Thi virkeligheden, som vor Herre sender, er altid langt bedre end vore skønneste drømme og fantasier.

Det var i det tidlige forår 1914, da vækkelsen gik hen over en del af vort land og også nåede til vor egn. Nogle unge i Bedsted sogn, der havde været til missionsuge i Løgumkloster eller i Fogderup, var blevet stærkt grebet, havde givet Herren deres hjerter eller som de selv udtrykte det: Glad i Herren. Jeg havde lige fået meddelelse om en ung gårdmandssøn fra sognet, der i sin overstrømmende glæde nu fortalte sin oplevelse til alle sine bekendte. Samme dag kom jeg ind på en gård ved Mårbæk Bjerg. Sønnen i huset, en af mine kære konfirmander, havde også overværet flere af missionsuge møderne i omegnen, og gik nu stille og tavs omkring, optaget af dybe tanker. Faderen bad mig om at tale med ham. Han harvede på bakken vest for gården. Det gjorde jeg så.

Paul, sådan hed han, gik nedslået bag sine heste. Da jeg kom hen til ham, standsede han sine heste og jeg spurgte ham, om han ikke kunne trøste sig ved Guds nåde? Nej, det kunne han ikke. Jeg fortalte ham så om Johan, den anden unge gårdmandssøn, der lige nu var ude at fortælle andre om sin glæde. Det studsede han ved at høre. "Johan?", spurgte Paul. Han havde lige set ham ved et møde aftenen i forvejen. Jeg mindede Paul om, at nåden var fri og ikke skulle købes eller erhverves af os ved noget som helst. Han skulle kun gribe til.

Jeg forlod herefter Paul og gik videre vestpå, men jeg så mig endnu engang tilbage efter drengen, om han endnu gik bag sine heste på bjerget.

Medens jeg den påfølgende formiddag læste med konfirmanderne, så jeg tydeligt gennem præstegårdens vinduer, at en mand kom ind i gården og gik ind ad hoveddøren. Da han ikke kom tilbage, vidste jeg, at han ventede på mig i studerekammeret. Det var min unge ven fra i går, der sad og ventede på mig, og nu med et glad ansigt rejste sig for at fortælle mig, at han nu havde fundet freden.

Efter at jeg dagen i forvejen havde forladt ham, havde han spændt sine heste fra og var gået ind til frokost. Da han atter traskede op og ned ad ageren, stod pludseligt det kendte ord fra Johs. 3.16 for ham: "Således elskede Gud verden, at han gav sin søn, den enbårne osv." og med ét kunne han tro, at dette gjaldt for ham og glad var han. Derefter knælede vi begge ned og takkede Gud!

Og nu gik det herefter slag i slag. Den ene efter den anden af forhenværende konfirmander kom, snart en ung pige, snart en ung karl og fortalte med strålende ansigter deres oplevelse og deres glæde i Herren. Især i den påfølgende missionsuge var det herligt. Vi oplevede aftener i vort missionshus, om hvilke der af erfarne kristne med rette blev sagt, at det var ligesom da Salomon indviede templet i Jerusalem. "Herrens herlighed fyldte Herrens hus" (1. Kong: 8.11).

Hvor opløftende var det ikke, når hele den store forsamling lå på knæ under bøn! Hvor gribende, når der stille blev bedt i en krog, snart med den ene, snart med den anden. Den, der om aftenen græd over sine synder og ikke kunne finde Jesus, sang måske dagen efter med glædesstrålende ansigt Herren en lovsang for den fundne nåde. Man skal have oplevet dette for at tro det eller for at forstå det!

Sådan var det også med vækkelsens bølgegang, der gik hen over landet. Ja, vi ved nok hvorfra den kommer, og vi ved hvorhen den fører, men hvorfor kom den just nu? Sendte han den for at trøste sit arme folk? Er det sådan, at når bedrøvelsens tid er størst, da er vederkvælgelsens tid nærmest?

Når jeg nu går forbi Mårbæk Bjerg, kigger jeg gerne over til agrene, hvor den kære dreng gik og harvede, da nådens herlighed gik op for ham, og så siger jeg til mig selv: "Sagde jeg det ikke nok! Du havde alligevel en historie til mig!".

Nic. C. Nielsen.

Foranstående beretning er nedskrevet af mig i Bedsted præstegård i sommeren 1914. At det kommer frem nu, er foranlediget af en bemærkning i et brev, som jeg i disse dage har modtaget fra trossøskende i Bedsted. Den kære brevskriver har ikke anet, at hans brev skulle kalde minderne fra 1914 frem hos mig. Hvorfor kom vækkelsen? Sådan spurgte jeg mig selv i foråret 1914, da Herren i sin store nåde og godhed besøgte os, sit stakkels folk i Bedsted. Vi rar ikke altid et sådant spørgsmål besvaret, men somme tider sker det dog! "Herren ses af os mennesker bagfra" (2. Mosebog 33. 23).

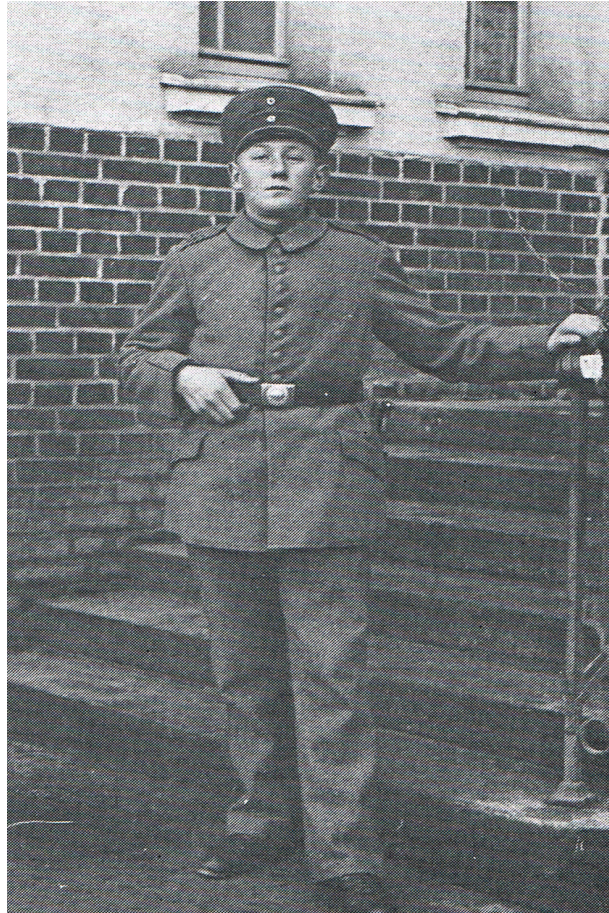


Konfirmationsbillede fra 1914. Palmesøndag den 5. april. Personerne er i bagerst række fra venstre: Mathias Christian Brodersen, Laust Arnum, Andreas Sølbeck, Christian Jessen Andersen, Andreas Richard Haugaard og Peter Hermann Petersen. Midterst række: Præsten og forfatteren til novellen, Nicolaj C. Nielsen (1848-1932), Hans Peter Holm, Hans Christian Jensen, Ingvar Andersen, Johannes Enemark, Dikke Holm og Margrethe Heinke. Forreste række: Anna Damm, Margrethe Haugaard, Johanne Jessine Løbner, Friederikke Petersen, Christine Marie (Dikke) Haugaard, Petrea Hansen og Ellen Marie Jessen. Billedet er lånt af Peter Petersen, Bedsted, ligesom også navnene til personerne skyldes ham.

Inden året var til ende, ja næsten allerede i begyndelsen af årets anden halvdel, startede den skrækkelige verdenskrig, og i den måtte de alle med, alle de unge, der under vækkelsen i foråret havde fundet livet i Gud eller havde været deres kammerater behjælpelige med at komme på den rette vej!

Den ene blev lidt før indkaldt, den anden lidt senere, men i krigens forløb kom turen til dem alle, og da fik de brug for den skat, som de havde fundet. En faldt snart i fransk fangenskab og har måttet være skilt fra sine kære i krigens år. Men han har kunnet trøste sig med, at Jesus er hos sine, alle dage indtil verdens ende, og at han derfor også var hos ham helt nede ved Pyrenæerne ved den spanske grænse.

En anden døde af tyfus på et lazaret i Sedan, og forældrene trøstede sig ved døds anmeldelsen med, at deres kære søn havde stået i troen på sin frelser.



Christian Peter Jepsen, fotograferet i tysk militæruniform på kasernetrappen. Han blev født i Amdrup 19. aug. 1897, søn af gårdmand i Amdrup, Christian Jepsen (1862-1936) og Christine Møller (1866-1932). Han var tillige bror til Johan Peter Jepsen, der ses på side 781. Christian Jepsen døde under Første Verdenskrig, den 13. juni 1917 i Rumænien af en nyrebetændelse. Han blev lige knap 20 år gammel. Billedet af Chr. Jepsen har følgende tekst på bagsiden: "Hr. Chr. Jepsen, Amdrup pr. Apenrade, zu Oster Terp. Nordschleswig". Billedet er lånt af Edith Wind, Bedsted.

En tredje døde af nyrebetændelse i Rumænien, næppe 20 år gammel, men ham må jeg dog dvæle lidt ved, min kære konfirmand, den gode Christian P. Jepsen. Jeg kan endnu se ham en aften i vækkelsesugen komme grædende op til mig på katederet. Han kunne ikke finde fred for sin synd, og efter at han var bleven trøstet, ikke af mig, men af Herren, hvor kærligt slog han ikke sin arm omkring sin kammerats, den gode snedkerlærlings skuldre og bad ham komme til Herren. Da tiden kom og krigens jernhånd også greb ham i trøjen, kom han først til Vestpreussen, hvor han blev uddannet. Her fejrede han første gang i sit liv en jul skilt fra sine kære, og ikke én eneste pakke hjemmefra nåede ham. Men han trøstede sig med at Herren var hos ham. 1 januar måned måtte han i

felten, til Rumænien, tæt ved Det Sorte Hav. Men marchens besværligheder var for store for den svage dreng. Han tabte 20 pund i vægt på 14 dage. Derefter hårde kampe, i hvilke Herren dog bevarede ham, men helbredet var knækket, en nyrebetændelse, han allerede som barn havde haft, kom igen og nedbrød i løbet af seks uger hans livskraft. Han selv trøstede sig med ordet: "Når jeg end skal vandre i dødens skyggedal, vil jeg ikke frygte for ondt, thi du er med mig" (Salm. 23. 4). Hans søster skrev til mig ved hans død: "Nu er han hjemme hos Herren. Hvad gør det så, om solen har os brændt".

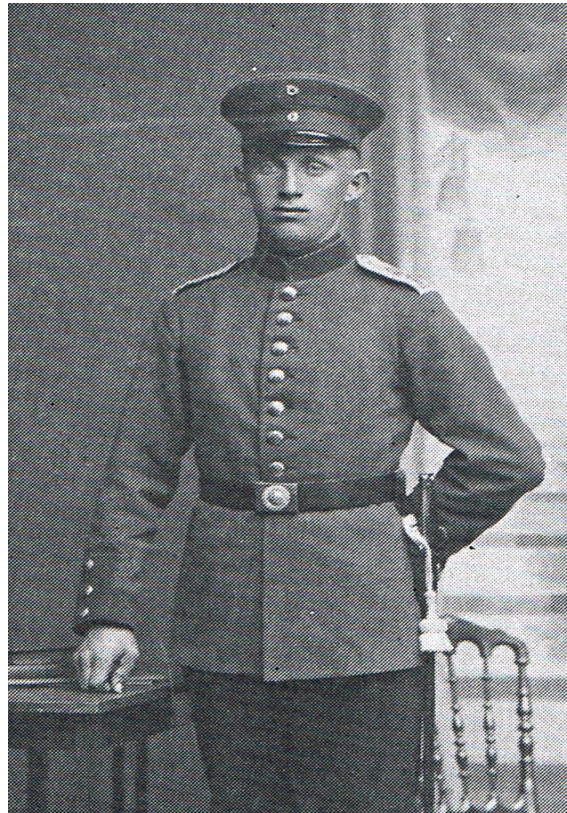
Og hvor kunne jeg glemme hans kære, måske allerbedste ven, der kort efter fulgte ham i døden, den gode **Hans R. Holm** fra Arndrup. Nej, aldrig glemmer jeg ham! Hvert eneste brevkort eller brev, han sendte mig fra felten, var så barnligt og kærligt underskrevet: "Din Hans". Hvor var han en sød dreng! Jeg kunne ønske, at læreren kunne se det yndige smil, med hvilket han kom ind i storstuen, der var mit studerekammer i den kære gamle præstegård, og fortalte mig, at han havde fundet sin frelser. Og dette smil bevarede han, også som voksenalderen, ja som soldat i verdenskrigen, til trods for al dens alvor og nød.



Johan Peter Jepsen i tysk militæruniform. Han blev født i Amdrup 19. maj 1892, søn af gårdmand i Arndrup, Christian P. Jepsen og Christine Møller. Han var en bror til Christian P. Jepsen, der ses på billedet side 780. Johan P. Jepsen var i krigen feldwebel og udstationeret bl.a. i Belgien, Frankrig og ved Sortehavet. Han kom uskadt hjem og blev senere gårdmand i Amdrup. Johan Jepsen døde 31. okt. 1965. Billedet er lånt af barnebarnet, Gunnar Vagn Jepsen, Fredericia.

Altid var han godt tilfreds, aldrig forknyt. Da han i 1916 blev indkaldt, barn, som han endnu næsten var, blev han først uddannet i Göttingen, senere Beverloo i Belgien.

Efter at han i Frankrig var blevet let såret, lå han længe i Meiningen og senere ved Kassel. I efteråret 1917 kom han igen til fronten og faldt den 5. okt. 1917 i Flandern, dræbt af en granat. Da han var i Kassel, var han engang hjemme på orlov og ville i forening med sin far besøge mig i Oksenvad. Men da hans pas ikke gjaldt ud over Aabenraa amts grænser, måtte han standse i Hovslund og lade faderen drage alene til Oksenvad. Jeg fik ham altså ikke at se en sidste gang. "Jeg er foragtet af mine kammerater", skrev han engang til mig, "men det lider jeg gerne for min kære frelsers skyld". Og da han forlod sine forældre for at falde i krigen, var hans sidste ord til dem: "Falder jeg, så ved I, hvor jeg er".



Ole Wollesen Damm i tysk militæruniform. Han blev født i Bedsted 20. nov. 1891, søn af kådner i Bedsted, Christian Damm (1858-1911) og Margrethe Hostrup (1860-1945). Ole Damm blev fra starten af krigen indkaldt til at stille i Rendsborg, hvorfra han senere blev overflyttet til krigsskuepladsen i Verdun. Han blev her såret i det ene ben, hvorefter han blev hjemsendt. Resten af sine dage var han stiv på benet. I 1920 overtog Ole Damm forældrenes landejendom i Bedsted, som han drev til 1945. Ole Damm døde 10. feb. 1970. Billedet er taget af F. Flarup, Grossestrasse 7, Flensborg, og lånt af Margrethe og Hans Knudsen, Bedsted

Det kribler mig i fingrene efter at skrive om "drengene fra Arndrup", Christian og Hans. Arndrup ligger syd for Arnåen, der sammensmeltet med andre vandløb bliver til den store Vidå, der ved Højer løber ud i Vesterhavet. De rindende strømme har altid haft min kærlighed. Hvor tit har jeg ikke stået på spangen, der førte over Arnå, og set ned på de glidende vande.

En anden kæk dreng fra Arndrup, en småmands søn, havde i sin tid ikke været bange for, når han havde måttet sidde efter i skolen, at skyde genvej igennem strømmen, for at hans far ikke skulle mærke, at han vendte senere hjem fra skole end de andre børn. Nu havde han løbet hornene af sig

og var bleven en dygtig mand. Men bedre end snarrådige beslutsomhed og mandigt mod er at blive stærk i Herren, som de to kære Arndrup drenge er blevet det. De har stridt den gode strid og fuldendt løbet.

Som sagt havde jeg lyst til at skrive et længere stykke om dem, men de må nøjes med eftermælet. Og så til sidst endnu et par udtog af de breve, som de kære unge, der blev vakt i foråret 1914, har skrevet hjem fra krigen. Vor vækkelses Ruben, der var den første af dem, der fandt Herren. Han var også fra Arndrup. Han skrev til mig den 31. juli 1915 fra Frankrig:

"Ja, det kommer an på, at man holder sig til Jesus og til hans ord, der står fast som en klippe. Ellers ville man ofte føle sig så ene og ville ønske, at man dog var hjemme i søskendeflokken hos brødre og søstre i Herren. Men som min kære Herre og Frelser har ordnet det for mig, således er det godt. Hvordan det så end går her i felten, har jeg dog min Jesus, og jeg glæder mig, at jeg tør gå til hans kors. Hos ham er det evige liv. Vort liv her på jorden kan snart være forbi, det ser man rigtig i denne tid. - F.eks. gravede vi i går skanser. For to dage siden var der lige kommet rekrutter hjemmefra. De var nu med i arbejdet. En granat slog ned iblandt og ramte to, den ene var såret og den anden død. Det unge liv var ødelagt. Hvilket budskab for hans kære derhjemme? Han var lige kommen hertil. Men har man Jesus, er døden en indgang til livet, og så er det ikke så svært for de efterlevende!

Deres ven og broder i Herren.

J.J."

En anden ung mand, hvis troslivs rødder går tilbage til vækkelsen i 1914, skrev 12. januar 1916 til mig fra Ungarn:

"Vi har nu godt begyndt på det nye år. Det gamle ligger bag os med mange både lyse og mørke minder, men overalt skinner Herrens godhed mig i møde. Han har ledet mig ud af mange farer i det sidste år. Til ham står mit håb! Gerne nok ville jeg samles igen derhjemme i Slesvig med mine kære, men ved ikke, om jeg rar lov dertil, men et ved jeg, at mine synders forladelse ved Jesu blod må samles med Guds folk hisset. Troende kammerater som jeg kan slutte mig til, har jeg ingen af. Der er nok nogle, som er greben af tidens alvor, men brudt med alt har de ikke.

Kærlig hilsen Deres Ole Damm".

Ikke sandt, kære læser, hvem kan beregne de tusind tråde, der spindes ud fra en vækkelse, som vor i 1914? Nic. C. Nielsen

Kilde:

- Nicolaj C. Nielsen: "Mårbæk Bjerg". - En novelle, hentet fra J. Bjerregaard Lauritsens bog: "Indre Mission i Nordslesvig". 1990.

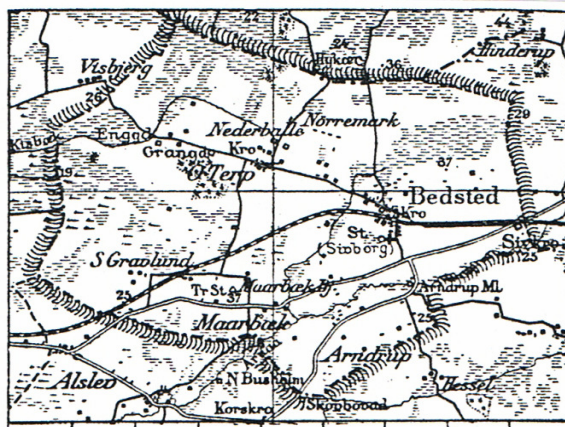
Oplysninger:

- **Paul** = Paul Jensen Paulsen, født i Fogderup 23. dec. 1896, søn af parcellist i Mårbæk, Paul Jensen Paulsen (1868-1936) og Birgitte Marie Sindet (1869-1908). Paul J. Paulsen blev konfirmeret af Nic. C. Nielsen i Bedsted kirke den 31. marts 1912.
- **J. J.** = Johan Peter Jepsen (se teksten til billedet, side 781).
- **Christian P. Jepsen**, en bror til forannævnte. (se teksten til billedet, side 780).
- **Hans R. Holm** = Hans Rasmussen Holm, født i Arndrup 30. dec. 1896, søn af parcellist i Arndrup, Jens Peter Holm (1867-1939) og Anna Dorthea Knudsen (1869-1939). Hans R. Holm blev konfirmeret af Nic. C. Nielsen i Bedsted kirke den 31. marts 1912, og døde under Første Verdenskrig 5. okt. 1917.
- **O. D.** = Ole Wollesen Damm (se teksten til billedet, side 782).

Bedsted sogn 1929

Bedsted Sogn, det nordvestligste sogn i Aabenraa amt omgives af Hellevad sogn i selve amtet, af Agerskov sogn i Haderslev amt og af Nr. Løgum, Løgumkloster flække og landsogn, Højst og Rabsted sogne i Tønder amt. Arndrup by hører egentlig til Slogs herred. Kirken østlig, 20 km vest for Aabenraa, 10 km øst for Løgumkloster, 20 km nordøst for Tønder.

Gennem Sognets sydligste del til dels dannende grænsen mod Rabsted sogn, løber i vestlig retning Arnå (kun Arndrup by ligger sønden for), 25 m o. h., hvor den træder ind i sognet, 19-20 m, hvor den forlader det.



Nordligst løber Kibæk, 27-21 m.o.h. Sognet tilhører Vestsletten, men mellem åerne fremtræder fra øst til vest de to bakkeøer i fortsættelse af hinanden, hvorpå byerne Bedsted (37 m) og Øster Terp (36 m) ligger, den første selv som fortsættelse af Svejlung bakkeø i Hellevad sogn. Sydvestligere Mårbæk Bjerg (37 m, trigonometrisk station). Jorden er i størstedelen af sognet sandblandet muld med grus - og sandunderlag, dårligst i Arndrup (5-8. kl., overvejende 7.). Noget bedre i de andre byer (3-8., langt overvejende 6.), men i Øster Terp for en stor del med lerunderlag (2-7. kl., overvejende 5.). Arndrup, Bedsted og Mårbæk har så vel gode åmader som kæreng, hvoraf Nørkær ved Bedsted er af god beskaffenhed; Gravlunds kæreng er middelgode, Øster Terp har en del kæreng, hvoraf en mindre del kan overrisles. På sine steder i engene al, hvorfor græsset i tørre somre kan visne. I den udgravede Dybmose ved Bedsted forsøges rørplantning. Mårbæk-Gravlund har større mosearealer med ringe tørveproduktion.

Heden er forsvundet undtagen vestligst. Større granplantning (ca. 20 ha) i fortrinlig kultur ved Øster Terp, i omdriften til dels med løvtræ. Jernbanen Rødekro-Løgumkloster og landevejene Aabenraa-Løgumkloster og Haderslev-Tønder går gennem sognet.

Befolkning i 1925: 721, 1860: 659, 1910: 603, 1921: 662. Ejendomsskyld 1927: 2951, deraf jordværdien 1634. Bøndergårdenes jorder vurderedes til 488 kr. pr. ha. Areal 3317 ha (N. 11,196 Thaler), hvoraf landbrugsareal (1920) 3026; besået med hvede 9, rug 132, byg 91, havre 305, Blandsæd til modenhed 142, andre høstarbejder 6, kartofler 62, foderroer 130, grønfoder og græsning 2149, haver, hegn o.l. 12, tørvemoser 17, skov 33, behandler grund og gårdsplads 9, veje 80, hede, klit og stenmarker 128, vand 12. frugttræer 1913: 1186, 1900: 1115).

Kreaturhold 1927: 296 heste, 2281 Stk. hornkvæg (heraf 837 køer), 89 får, 8 geder, 2293 svin 1913: 757, 5240 høns.

I sognet byerne: Bedsted (ca. 1330 Bylstath) med kirke, præstegård, 3-kl. skole (opført 1902), 3 købmandsforretninger, privat købemejeri (oprettet 1901; ca. 250 køer), jernbanestation, gæstgiveri, postekspedition. Arndrup (1266 Arndrup). Mårbæk (1505 Mordbeck). Gravlund (1477 Grafflund). Øster Terp (1266 Bilstedterp) med skole (opført 1883), tysk privatskole (opført 1918), 2 købmandsforretninger, privat købemejeri

(oprettet 1909; ca. 300 køer), gæstgiveri, telegraf- og telefonstation. Samling af gårde og huse: Bedstedmark, Øster Terp, V.-. Ø.- og Nørremark. Gårde: Bedsted - Sivkro Domæne østligst i sognet med ejdsk. 206, Jordv. 149, ca. 296 ha, deraf ager 268, eng 26, N. 1186 Thaler; Arndrup Vandmølle (1607 Arndrup mohle); Øster Terp Domæne med ejdsk. 138, jordv. 93, ca. 158 ha, deraf ager 87, eng 69, N. 732 thaler; endvidere i Øster Terp en gård med ejdsk. 204, jordv. 144, ca. 248 ha, deraf ager 159, eng 62, skov 23, N. 1101 thaler, Nørballer med ejdsk. 151, jordv. 106, ca. 163 ha, deraf ager 58, eng 84, skov 8, hede 9, N. 913 thaler, Overballe, Nederballe, Basseklint, Tyrki, Hvemhalyst, Enggård; ved Gravlund Grækenland.

Bedsted sogn, en egen sognekommune, Bedsted sognefogeddistrikt, har tingsted i Løgumkloster og hører under retskreds Lø herred m.m. og Tønder politikreds, Aabenraa amtstuedistrikt, lægekreds og skattekreds, Aabenraa amts nordre vurderingskreds, Sønderjyllands 6. Folketingskreds, Løgumkloster forligskreds, 7. udskrivningskreds, 207. lægd.

Den hvidkalkede og skifertækte kirke, tidligere indviet til Vor Frue og Skt. Godehard, består af et meget langt, romansk skib med lige afsluttet kor, et senere, i middelalderen tilføjet tårn i vest og våbenhus mod syd. Den egentlige kirke er af rå og kløvet kamp med hjørnekvadere og hulet sokkel på kor og skibets østend. Nordlig på koret et, på skibet to oprindelige vinduer, hvoraf et åbent. Norddøren ses indvendig som en firkantet blanding. Tårn og våbenhus er af tegl; førstnævnte, hvis underrum har talrige, store, fladbuede spareblandinger, har et senere tilbygget trappehus i nord og stærkt ommurede gavle i øst og vest, der ligesom korets 1857 ombyggede østgavl har svungne cementafdækninger. Hele kirken har fladt, gipset loft; den vistnok udvidede triumfbue og tårnbuen er runde. Våbenhuset har indvendig en fladbuefrise, der hviler på stærkt fremspringende konsoller. Stor, muret kirkegårdsportal med rundbuede indgange. Skønt et billede af Skt. Nicolaus, der ifølge Danske Atlas stod i kirken, nu er forsvundet, er denne dog endnu rig på gotiske træfigurer. Det katolske alterskab stammer fra den seneste, gotiske tid, ca. 1510-20; i midtskabet ses en figurig korsfæstelsesscene med ryttere, til siderne derfor statuer af Anna Selvtredie, Johannes Døber, Magdalene og Antonius, samt på de snoede søjler to små statuetter af kirkefædre; i fløjene findes de 12 apostle, på fodstykket et nyere nadvermaleri; enkeltfigurerne fodskamler har bevaret sengotisk rankeværk i gennembrudt arbejde, men ornamentbaldakinerne over deres hoveder er fornyede i 18. århundrede. Alterkalk 1592. Af alterstagerne er det ene par gotiske, det andet skænket 1638. Romansk granitfont, hvis kumme er smykket med en arkaderække, og hvis fod har hjørnehoveder. To sidefigurer fra en sengotisk krucifiksgruppe er nu anbragte i norddørens blanding, og foruden det krucifiks, hvortil de hører, ejer kirken endnu tre mindre krucifikser, deriblandt et ganske lille, alle fra 15. århundrede. Endelig findes et sidealter fra ca. 1450 med en enkelt, yndefuld Mariafigur, som omslutes af et skab med glatte, vinkelbøjede fløje og stavværksbaldakin. Prædikestol i renæssancestil af samme arbejde som i Hellevad, rimeligvis fra 1620-30, med ret plumpe, nytestamentlige relieffer, en sen og landlig efterligning af den tønderiske type (Himmel fra 1737). Sengotisk vægskab. Klokke med minuskelindskrift og flere små helgenbilleder, støbt 1490 til Garyp i den hollandske provins Friesland af klokkestøber Herman (Uldall, Kirkeklokker, side 192). Forsvundet er et tarveligt, men ualmindeligt røgelseskar af kobber samt et gravminde over sognepræst Jens Petersen, død 1641.

På kirkegården ligger begravet maleren J. Th. Lundbye, der faldt for et vådeskud ved Arndrup Mølle 26. april 1848. Endvidere en 1921 rejst mindesten for 22 i Verdenskrigen faldne fra sognet.

Domænen Øster Terp købtes 1909 af den preussiske stat for 140.000 mark uden besætning og inventar. Arealet udvidedes senere med 17 ha. Til gården hører en gammel arbejderbolig. Forpagtningsperioden udløber 1. juli 1928. Domænenes udstykning begyndte foråret 1928; den ved bygningerne forblivende stamparcel, der er sat til 28 ha, solgtes februar 1928 for 35.000 kr. uden besætning til Mathias Brodersen, Svejlund (Hellevad sogn).

Domænen Bedsted - Sivkro består af 2 gårde; den i Bedsted købtes 1909 af den preussiske stat for ca. 106.000 mark, Sivkro 1910; denne gård har i modsætning til den i

Bedsted nye, gode bygninger og et arbejderhus til 2 familier. Forpagtningsperioden udløb 1. juli 1927, hvorefter staten overtog driften.

Mellem Arndrup og Bedsted rejstes 1925 ved landevejen en mindesten for J. Th. Lundbye efter tegninger af Ejner Utzon-Frank; Stenen viser et relief efter Lundbyes tegning af en pompejansk pige samt indskriften:

**For hvad der i Evighedsbog står skrevet
Slet ingen forgæves har kæmpet og levet.**

I Bedsted fødtes veterinærerne, Erik Nissen Viborg (1759-1822) og Georg Chr. With (1796-1861). Fra Arndrup stammer Slægten Arendrup.

Stemmeafgivningen ved rigsdagsvalgene: 1871: 81 danske - 18 tyske.; 1884: 49 d. og 28 t.; 1912: 38 d., 48 t. og 2 soc.; 1920: 123 d., 40 t. og 1 soc.; 1924: 128 d., 51 t., 11 soc.; 1926: 186 d., 64 t. og 19 soc. Ved folkeafstemningen 10. februar 1920 afgaves 268 danske og 91 tyske stemmer (Tilrejsende fra Danmark 59, fra Tyskland 18).

Der kendes kun ganske få gravhøje i sognet, alle nu udpløjede eller sløjfede; 3 af dem har ligget på det høje land straks øst for Øster Terp, 2 andre under Mårbæk og Arndrup. Sognet har øjensynligt i oldtiden ikke været synderlig bebygget.

Før 1864 hørte en ikke ringe del af sognet til Løgumkloster amt, medens byen Arndrup i jurisdiktionel henseende regnedes til Slogs herred.

Under den preussiske administration bestod sognet af kommunerne Bedsted (med Arndrup), Mårbæk (med Gravlund) og Øster Terp; dog udgjorde Arndrup til ca. 1900 en selvstændig kommune.

Kilde:

- J. P. Trap: "De sønderjyske Landsdele". Udgivet ved H. V. Clausen og M. Mackeprang, København 1929. Heri afsnittet om Bedsted sogn i Aabenraa amt, side 422-24.